
МАКЕДОНСКА РИЗНИЦА

ЕЛЕКТРОНСКО СПИСАНИЕ

05

ДЕКЕМВРИ 2012 | БРОЈ 5

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

МАКЕДОНСКА РИЗНИЦА

ГЛАВЕН И ОДГОВОРЕН УРЕДНИК:

Благојче Андонов

ИЗДАВАЧ И ОБРАБОТКА:

Александар Стеванов

СОРАБОТНИЦИ:

Александар Литовски

Дукадин

Гоце Панговски

Антонио Павловски

Марта Маркоска

Александар Јаневски

Ели Луческа

the-black-cat

Владо Јаневски

Биљана Куновска

Кире Филов

Џонатан Еван Зохар

Никола Ангелкоски

Ѓорѓи Марков

Живко Василев

СЛИКА ЗА КОРИЦА:

darkwood67

ОД РЕДАКЦИЈАТА:

Почитувани читатели,

Петтиот број на списанието „Македонска ризница“ е само доказ дека Вашиот интерес е континуиран и растечки. Бројот на соработници и соговорници е во постојан пораст, што ни кажува дека уживаме огромна доверба помеѓу историчарите, македонистите и сите љубители на македонската историја и фолклор.

Вашите коментари, пофалби, поплаки... се само поттик за нас да продолжиме, да се подобриме во наредните изданија на списанието.

Во овој број ќе можете да се запознаете со некогашната Битола, ќе прочитате каква била македонската софра. Во интервју ќе се запознаете со еден млад македонски историчар.

Го издвојуваме интервјуто со Џонатан Еван Зохар, од европската асоцијација на историчари...

Се надевам дека ќе поминете пријатни мигови со „Македонска ризница“.

Со почит

М-р Кире Филов, историчар

ВО ОВОЈ БРОЈ ЌЕ ЧИТАТЕ:

Битола што ја нема Д-Р АЛЕКСАНДАР ЛИТОВСКИ.....	04
Аријан за Македонците и Хелените – цитат ГОЦЕ ПАНГОВСКИ и ДУКАДИН.....	11
Македонската софра во минатото АНТОНИО ПАВЛОВСКИ.....	12
Книга прва - поезија МАРТА МАРКОСКА.....	15
Интервју со еден македонски магистер по историски науки АЛЕКСАНДАР СТЕВАНОВ.....	16
Римски генерал за Македонците - цитат РЕДАКЦИЈА.....	20
Phalanx III / Фаланга III - илустрација THE-BLACK-CAT.....	21
Манастирот Трескавец со црквата Успение на Света Богородица Д-Р ЕЛИ ЛУЧЕСКА.....	22
Светот на Бром ВЛАДО ЈАНЕВСКИ.....	35
Ханс Лотар Штепан пред Европската Академија во Берлин БЛАГОЈЧЕ АНДОНОВ.....	36
Луѓе од сите нации РЕДАКЦИЈА.....	44
Интервју со Џонатан Еван-Зохар/ Interview with J. Even-Zohar М-Р КИРЕ ФИЛОВ.....	46/52
Славко Јаневски – портрет карикатура НИКОЛА АНЃЕЛКОСКИ.....	56
Искон - поезија ЃОРЃИ МАРКОВ.....	57
Слика - риби ЖИВКО ВАСИЛЕВ.....	58

БИТОЛА ШТО ЈА НЕМА

Сегашност го нарекуваме оној момент на премин на иднината во минато, а тој краток момент е всушност фикција, оти тој е толку краток, што нема реална димензија. Всушност, може да се каже дека сегашноста и иднината се само време во кое се сеќаваме на минатото. Затоа, она што можеме навистина да го познаеме и задржиме како познато секогаш е минато. Ова значи дека во историјата секогаш, помалку или повеќе, се останати траги за постоењето, дури и тогаш кога нештата физички целосно исчезнале. Имено, може да се заклучи дека секој град врз својот надворешен изглед има видливи траги од своето минато. Така, многубројните траги врежани врз изгледот на Битола, преку архитектурата и урбанизмот, се најтранспарентното и најнепорекливото сведоштво за нејзиното многувековно постоење. Но, и онаа Битола што ја нема, онаа што забот на времето ја нагризал или пак што

невремето целосно ја уништило, преку сеќавањето, старите фотографии, описите на разните патеписци, оставила длабоки духовни траги за нашите и идните генерации. На овој начин, во лавиринтот на постоечки и исчезнати сокаци и ќор – сокаци, улички, улици и булевари, се заплеткани и егзистираат прекрасните приказни и историски факти за битолскиот застој низ времето. Секоја од овие улици и секоја кука, секоја порта и јавна чешма, секој камен кријат некаква возбудлива и неповторлива вистинска или измислена сага... Може таа да е љубовна, но може и боемска, па дури и револуционерна, но, секогаш е специфична и неповторлива – битолска. Така, Битола со својот постоечки урбан и културен еклектицизам и непостоечкиот, но присутен духовен екстракт, секогаш за своите жители, но и сите оние добронамерници кои го посетиле градот и барем краток период поминале во

него, претставува место каде тие можеле да достигнат до своите највисоките духовни инспирации. Местоположбата на Битола во близина на Баба Планина, Пелагониско Поле и Црна Река, има пресудна улога за историскиот развој на градот. Благодарение на ваквата местоположба, уште во периодот на предисторијата, постои организиран човечки живот со, за тоа време, развиена и богата материјална и духовна култура...

Заради поволната местоположба, најверојатно од македонскиот владетел Филип II, тука е изграден античкиот град Хераклеја Линкестис, а низ него во време на владеењето на Римјаните проаѓа познатата патна комуникација Виа Егнација, со што тој во време на неколку векови е еден од главните градски центри на овој дел од Балканскиот Полуостров. Населувањето во почетокот на VII век, најпрво на словенското племе Драговити, а потоа и на словенското племе Березити (Брсјаци) и поставувањето на темелите на нов град во близина на античкиот град Хераклеја, го означува почетокот на

средновековниот период на Битола. Во овој период од својот развој, градот се претвори во значаен религиозен, просветен и културен центар, во кој има голем број на цркви и манастири. Во времето на средновековната македонска држава на царот Самоил и неговите наследници, Битола претставува град – тврдина со несомнено значајна воено – стратешка функција и се смета дека е една од престолнините на македонските цареви.

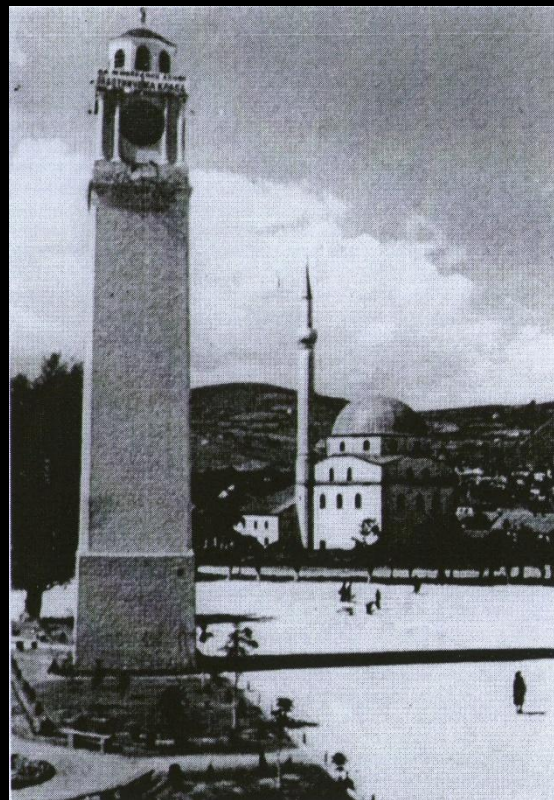
Сепак, и покрај спроведените повеќебројни истражувања и анализи за да се одговори на прашањето каде е лоцирана средновековна Битола до наше време сè уште нема точен и прецизен одговор на тоа прашање. Карактеристично за Битола е што во средновековните пишувани извори се сретнуваат голем број различни имиња за градот. а најчесто се употребувани Бутелиок, Битола, Пелагонија и Монастир. Паѓањето на Битола под турско – османска власт кон крајот

на XIV век донесе видливи промени на физиономијата на градот од етнички и урбан аспект. Тој е претворен во град скоро целосно населен од турско и друго муслиманско население и со типично ориентален надворешен изглед, во кој најекспонирани се бројните џамии, медреси и останати муслимански верски и јавни објекти. Од отоманскиот период датира Саат – кулата, која и денес е најпрепознатлив објект и незаменлив симбол на градот. Тогаш е започнато оформувањето како главната градска улица на таканаречениот Широк Сокак.

Во времето на долгогодишното, петвековно отоманско владеење, градот повеќепати доживеа свои издигнувања и падови. Но, градскиот живот никогаш не згасна, а континуирано, во различни периоди, се населуваат луѓе со различни етнички и верски припадности: македонско христијанско население, муслиманско население со припадници од разни етнички елементи: Евреи, Власи, Роми... И покрај фактот дека на крајот на XIX век доминантен дел од градското население

го сочинува македонскиот етнички елемент, со сите доселувања и иселувања на население во тој период, Битола добива карактер на град со мешан етнички состав и се стекнува со традиција на меѓунационална и верска толеранција.

Својот најголем демографски, економски, политички, општествен и културен подем, Битола го достигна во втората половина на XIX и почетокот на XX век. Градот тогаш е претворен

во воено административен центар на европскиот дел од Отоманската империја и доживува голем урбан растеж, во кој доминираат градби на бројни воени, економски и културни објекти, на болници, раскошни куќи, јавни чешми, конзулски резидентни и останати репрезентативни објекти.

За стопанскиот развиток од големо значење е и поврзувањето со железничка линија во 1894 година на Битола со Солун. Во тоа време занаетчиството од најразличен вид, со повеќе од 2 000 дуќани, претставува главната стопанска производна гранка во градот, а се тргувало со низа држави од Европа и Азија. Свои дипломатски претставништва од рангот на конзулати, отвораат сите големи европски држави, а такви претставништва има и од тогашните балкански држави. Затоа честопати и денес Битола се нарекува „конзулски град.“ Промените во големината и значењето на градот постепено неминовно предизвикаа промени во личната култура на жителите, кои во многу сегменти започнаа да се однесуваат по

европски стандарди. Сето тоа предизвика и видлив просветно културен подем. Па, во градот се отвораат училишта и читалишта, се формираат културно – музички групи, гостуваат театарски претстави. Браќата Јанаки и Милтон Манаки отвораат фотографско студио и први на Балканот започнуваат да снимаат со филмска камера. Тие со таа филмска камера и со фотографските апарати регистрираа и овековечија низа од исклучително значајни настани кои се одиграа во градот во време на последните години од отоманската власт.

Како главен административен и економски центар на Отоманската Империја, Битола претставува и терен на интензивна активност на соседските странски пропаганди, во нивниот обид за однародување на македонскиот народ и негово претворање во Бугари, Грци или Срби. Истовремено, градот е центар и на ослободителната револуционерна борба, организирана и предводена од Македонската револуционерна организација. Во градот и неговата околина со цел да го организираат населението за ослободителна борба од

турската власт, престојуваат и дејствуваат најпознатите имиња на Македонската револуционерна организација: Гоце Делчев, Ѓорче Петров, Даме Груев, Пере Тошев, Никола Карев... Токму затоа, Илинденското востание во 1903 година најсилно се реализира во вториот битолски револуционерен округ на Македонската револуционерна организација, а во близина на градот се водеа некои од најзначајните битки меѓу востаниците и турската војска.

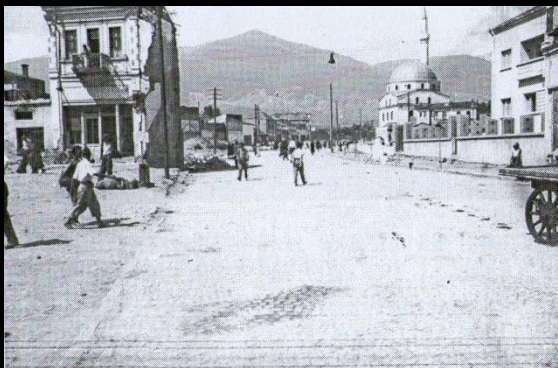
По Илинденското востание, градот стана арена за пресметка меѓу приврзаниците на разните културно национални пропаганди од соседските балкански држави, пресметка која не беше само со збор и перо, туку и со груба физичка сила и оружје. Битола е во центарот на случувањата и во време на Младотурската револуција од 1908 г., па тука во почетокот на бунтот против централната власт се собрани главните раководители и главните воени сили на младотурското движење. Растот на Битола е прекинат со Балканските војни и Првата светска војна. Битолската битка помеѓу српската и

отоманската војска во времето на Првата балканска војна е една од најголемите воени операции во текот на целата таа војна.

Со поразот на турските војски во оваа битка, дефинитивно завршило петвековното отоманско владеење со Битола. Но, најкатастрофални последици за градот се предизвикани кога тој за време на Првата светска војна е на самата линија на воени дејства од таканаречениот Македонски фронт. Завојуваните страни, односно српските, бугарските, француските и австроунгарските војски, безмилосно цели две години го бомбардираа градот и скоро целосно го уништија. Мнозинството жители на Битола или беа убиени или побегнаа од градот. Стопанскиот, културниот, просветниот живот скоро целосно престана. Иако, по запирањето

на воените судири дел од населението се враќа, поделбата на Македонија меѓу соседните држави негативно влијаеше на натамошен долгорочен развој на Битола.

Имено, Битола потпадна под српска власт и од град со централна местоположба во Отоманската Империја, стана град кој се наоѓа во периферен реон на новото Кралство на Србите, Хрватите и Словенците, односно нешто подоцна преименувано во Кралство Југославија. Всушност, пресекувањето на природната комуникациска врска на Битола со Солун значеше неповратно губење на економското, културното, политичкото и културното значење на градот. Во периодот помеѓу двете светски војни, Битола бележи скроман развој на сите полиња. Основната карактеристика на градот за време на српската окупација е неговата индустриска неразвиеност и големите економско – социјални и политички проблеми. Во овој период, особено по големата светска економска криза, од крајот на 20 – тите и почетокот на 30 – тите години на минатиот век,

пропаднаа голем дел од занаетите во градот, а големата битолска чаршија од отоманскиот период видливо се намали. Најголемо претпријатие во тој период е битолскиот „Монопол“ со околу 580 вработени, што сведочи за економската неразвиеност на сето градско стопанство. Најзначаен економски зафат во целиот меѓувоен период е изградбата на железничка пруга со нормален колосек од Битола до Велес во 1931 година. Во време на Втората светска војна, Битола претставува воен и административен центар на бугарската окупаторска власт. Како таков претставува и еден од главните центри во организирањето на македонското национално ослободително движење.

Бројката од над 6.000 учесници во национално ослободителната и антифашистичка војна од 1941 до 1945 година и 266 загинати борци се најдоброто сведоштво за придонесот на Битола и битолско во извојувањето на првата национална држава на македонскиот народ во историјата. Имињата на Стив Наумов, Елпида Караманди, Тодор Ангелевски, Трифун Пановски и низа други видни македонски херои

од Битола ќе останат трајно испишани во национално ослободителната историја на градот.

Ослободувањето на Битола од бугарските и германските окупатори на 4. ноември 1944 година го означува почетокот на еден нов забрзан растеж на градот на сите полиња од општествено – економскиот живот.

Индустрискиот раст во годините по војната продуцира изградба на низа стопански објекти од најразлични области од економскиот живот. Развојот на комуникациските инфраструктурни објекти од сите видови, особено од патната

инфраструктура, доживеа голема експанзија. Економскиот раст предизвика забрзан демографски и урбан развој.

Градот постепено се претвори во модерен индустриски, културен, образовен и здравствен центар во југозападниот реон на Социјалистичка Република Македонија. Ова значење Битола продолжи да го има и по осамостојувањето на Република Македонија во 1991 година. Градот и денес ги поседува сите неопходни претпоставки за натамошен сестран општествен, економски и културен развој. Тој развој, заедно со откривањето на нови факти за историјата на градот, кој веќе одамна го нема, ќе ја надградуват, надополнуваат и градат специфичната и неповторлива слика на Битола.

КУСТОС-СОВЕТНИК ИСТОРИЧАР
Д-р Александар Литовски

ЛЕКТУРА: Дукадин

АРИЈАН ЗА МАКЕДОНЦИТЕ И ХЕЛЕНИТЕ:

„И тогаш родовите хеленски и македонски ревносно се нафрлија едни на други“ (Анабасата на Аријан)

“The fight was further embittered by the old racial rivalry of Greek and Macedonian”
(Arrian Anabasis II.10.6)

“καὶ τι καὶ τοῖς γένεσι τῷ τε Ἑλληνικῷ καὶ τῷ Μακεδονικῷ φιλοτιμίας ἐνέπεσεν ἐς ἀλλήλους”
(Arrian Anabasis II.10.6)

УРЕДИЛЕ: Гоце Панговски и Дукадин

МАКЕДОНСКАТА СОФРА ВО МИНАТОТО

Исхраната од памтивек била на важно место во секојдневниот живот на македонскиот народ. Главна улога за тоа отсекогаш имала жената која ги подготвувала јадењата. За време на јадењето возрасните седеле на посебна маса од децата, а тоа се задржало до пред неколку децении. Во македонската кујна големо влијание имала турската кујна, но сепак си ги задржала своите препознатливи белези. Насекаде е познато дека македонската кујна е многу лута, но таа лутина на јадењата им дава прекрасен вкус и препознатливост меѓу другите национални кујни.

Исхраната на Македонецот пред се зависела од постите и верските празници, но и од финансиската состојба на семејството. Основен продукт во исхраната отсекогаш бил лебот. При секое поставување на трпеза за јадење прво се поставувал лебот. Македонскиот народ од

памтивек ја негува традицијата на домашно производство на леб. Поради тоа домаќинката ја имала најголемата улога во приготвувањето на лебот. Тој процес бил прилично долг. Најпрво се замесувало тестото, за што биле потребни големи физички напори, се оставало да скисне, па се размесувало и се оформувало тестото во круг. На крајот процесот завршувал со печење на лебот. Печењето на лебот траело шеесетина минути при што домаќинката за тоа време требало да го види лебот два-три пати. Големината на лебот зависела според тоа каде е печен. Најпрво луѓето лебот го печеле во печалки на црепна под вршник, а во поблиското минато во фурни кои биле изградени од земјени тули. Скоро секоја македонска куќа имала своја фурна. Од големината на семејството зависело колку пати ќе меси домаќинката леб во неделата и колку леба ќе извади. Обично тоа бил непарен број од 7 или 9

сомуна. Инаку лебот покрај тоа што се правел од пченично брашно се правел и од пченкарно кој меѓу народот бил познат како пченкарница, леб од компири кој бил многу мек, од `рж кој бил со најлош квалитет и леб од маја (слануток) кој се викал мајалник и бил со многу убав мирис. Него домаќинките го изработувале со посебна мајсторија. Одако добро ќе го истолчеле сланутокот го ставале во стаклено шише и го чувале под мишка за да скисни. Овој леб најчесто се месел пред селските слави.

Покрај лебот се правеле и други јадења од брашно како што се зелник, мазник, питулици, мекици, пртезе, турупече и ред други. Зелникот се правел од кромид, праз, изварка, зелје, коприви или тиква, а традиција било кога се заседало на есен домаќинката да носи зелник на нива и на секој што ќе го види по патот да му крши по една витка. Мазникот се правел од тенки тегнати кори кои се усукувале. Во корите се ставало изварка или расол. Во некои краишта на Македонија за верскиот празник Василица вообичаено се правел мазник со паричка.

Многу често правеле и питулици кои во различните периоди имале различни форми и различен начин на изработка. Така, во периодот пред Втората светска војна македонските домаќинки правеле питуличиња на вршник, потоа вршникот го замениле со ламарина на која правеле големи питулици. Питулиците во секоја кука се правеле за Бадник. Се јаделе со макалица од лук и вода или како тепсија питулици со изварка. Посебна мајсторија требало за да се направи турупече или како што

некои го викаат тури-потпечи. Се правело од пченкарно брашно, а се јадело со пршленки (пршки), домашни колбаси или пржени парчиња месо. Од пченкарно брашно се правеле и бакрданик (качамак) кој се јадел со кисело млеко или со ореви и вареница (вареница) која била како погуста каша.

Неизоставно јадење на секоја македонска трпеза бил гравот кој се јадел како бел грав, со запрашка, црвен, со пастрма или пак тавче гравче кое се јадело најчесто со додаток на некое друго јадење. Гравот не можел да се замисли без пиперки, посебно лути, а пиперките после лебот биле најприсутни на трпезата. Тие се јаделе живи, суви, туршија, пржени, печени, варени. Од нив се правеле безброј јадења како палеж, пиперки со брашно, пржени пиперки со кромид и компири, со изварка, полнети пиперки со месо. Покрај пиперките и други градинарски производи се користеле во исхраната на Македонецот. Најчесто тоа биле доматиите, кромидот, компирите, лукот, празот, боранијата, зелјето, оризот, па тиквите, видимките и уште многу други. Во каква состојба ќе бидат конзумирани (туршија, суви) зависело од временскиот период.

Важно место во јадењата заземаат и чорбите. Македонските домаќинки правеле разни чорби. На македонските трпези и денес можеме да сретнеме клин-чорба, чорба од зелка, манџа со компири и месо или рибја чорба, а малку подзаборавени се чорбата од штавеј и киселица, манџата од коприви, чорбата со

зелени сливи и чорбата од лобода кои претставувале вистински деликатеси на македонската кујна.

За време на постите никој не смеел да се омрси. Така млекото се собирало и се правело изварка, сирење или се потквасувало. За божиќните пости се фаќале врапчиња, се кубеле се ставале во сало и се пржеле на Божик за да каснат децата. Кога сме кај децата најдобро јадење за нив било свирипилето. Свирипиле е кришка леб намачкана со маст на која се ставало сол и буковска пипер. Исто така децата обожувале да пијат маштеница која се добивала со матење на кисело млеко и била многу освежителна. Бидејќи имало периоди во минатото на македонскиот народ кога било голема сиромаштија луѓето, а особено децата, се снаоѓале на секој можен начин. Така јаделе киселица, козица (вид трева), цвет од багрем, цвет од какличица, корен од качунка, а особено ја обожувале медовината која ја лижеле од дабовите листови во мај и ја викале маја.

Населението што живее на овие простори отсекогаш знаело да живее во склад со природата и да ги користи нејзините благодети. Тоа ги собирало плодовите на природата како: јаболка и круши дивјачки, дренки, трленки, боровинки, па печурки (тоа најчесто биле вргани, лисичарки, јајчарки, срндаци и др.), полжави и слично. А знаеле понекогаш и да отпеаат по некоја срна или зајак од кои се правела каша.

За исхраната на малите деца во минатото тешко е да се каже нешто повеќе. Покрај мајчиното млеко им давале чајчиња, каша од брашно или изцвакано лепче со орех од мајката, а потоа, постепено им се макнувало од јадењата со лепче и им се давале изгмечени овошни плодови. На поголемите деца мајките пред спиење им давале да јадат семе од коноп за подобар сон.

Слатки јадења обично правеле за празници. Правеле торта со дванаесет јајца, посни колачиња, колачи со сало и слично.

Секоја домаќинска куќа не можела да се замисли без вино или ракија која најчесто се правела од сливи (сливовица), а правеле и од грозје (лозова, гроздова, комова), дренки, круши и други плодови.

Антонио Павловски

КНИГА ПРВА

А ако не акнеше,
пукнеше, пеплосаше
Аурата на Аврелиј, пак
Армагедон ќе не однесеше. Аш!

А ако арката
Акнеше, пукнеше, треснеше
Арарат ни планина ќе беше
Ни ние синови божји!

А ако агата не го
предадеше снагата крепка
Аскер уште ќе шеташе овде
Аирлија работа – ашколеун!

А ако аватари сме нечии сите
Асури во нашите души векуваат
Анимусот не ја признава Анимата
А ти тврдиш дека знаеш кој си?

А ако не знаевме ни за Adonai
Академици ли ќе бевме?
Арамбаши спијат во нас
А не береме гајле дал' ќе опстоиме...

Ако ни е!

Марта Маркоска

ОД КНИГАТА „СТРМОГЛАВО КОН ВИСОЧИНИТЕ“

ИНТЕРВЈУ СО ЕДЕН МАКЕДОНСКИ МАГИСТЕР ПО ИСТОРИСКИ НАУКИ

Интервју со Александар Јаневски, дипломиран професор по историја и магистер по историски науки со специјалност историја на македонскиот народ XIX век, вработен како наставник по историја во основните училишта Ѓорѓи Сугарев и Климент Охридски во Битола.

1. Колку учениците на часовите по историја се интересираат за минатото на својот народ?

А.Ј. Генерално гледано, интересот на учениците за минатото на својот народ е задоволително. Сепак сеуште се бориме со одредени стереотипи кои не следат подолг период дека историјата е наука која единствено бара меморирање на години и настани и полека минуваме кон еден нов аспект на толкување на историските настани каде акцентот се става на причинско-последични врски и социолошка анализа на животот на луѓето во минатото, а во

овој контекст годините се само временска рамка на приказната за тие настани.

2. Учат за оценка или за знаење?

А.Ј. Ако се има во предвид дека при упис на ученик во средно образование или на факултет во предвид се земаат оценките, може да се донеси еден заклучок дека поголемиот дел од учениците учат токму за оценката. Но, покрај тоа, има ученици кои сакаат да го надополнат општото познавање кое е предвидено во програмата за предметот историја и работат на истражувачки проекти, членови се во историска секција и сл.

3. За кој период и личност од македонската историја пројавуваат најголем интерес?

А.Ј. Кога би зборувале за период тогаш од

моето досегашно искуство можам да заклучам дека историјата на Античка Македонија и сеопфатно историјата на стариот век е најинтересна за учениците. Додека кога сме околу личностите тогаш не би одел со име затоа што има поширок круг на историски ликови кои се дел од сите периоди во историјата и кои по своето дело и значење предизвикуваат интерес кај учениците.

4. Зошто, според вас, тоа е така?

А.Ј. Првенствено поради возраста на учениците (во програмата за основно образование античка Македонија се изучува во 6 одд) но исто така голем фактор е и временската дистанца која нè дели од тој период. Тоа му дава одредена мистичност на настаните и ликовите од тоа време и ја буди фантазијата кај учениците за тоа како изгледале сите случувања во тој период.

5. Реално можат ли историските настани и херои од минатото на Македонија да послужат како пример за градење на здрав карактер на македонските ученици?

А.Ј. Убеден сум дека вистинското истакнување на значењето, ликот и делото на нашите значајни историски личности можат да делуваат во изградувањето на националниот дух, идентитет и искреното родољубие. Во склоп на ова би дал само еден пример, се работи за периодот кога македонската кошаркарска репрезентација ги имаше своите најблескави моменти. Токму дел од тие натпревари се

поклопуваа со почетокот на учебната година и во таа еуфорија честопати учениците нашите кошаркари ги споредуваа со историски личности од нашето минато.

6. Живеејќи во исполитизирана средина, се соочуваат ли и тие со дилемата дали сме ние „антички Македонци“ или пак „словенски Македонци“?

А.Ј. Се случува да постават такви прашања, но најчесто без притоа да ги имаат анализирано тие термини туку едноставно само пренесуваат што слушнале и прочитале низ медиумите. После дебатата која се отвара станува

недвосмислено јасно дека таква поделба воопшто не е историски исправна и дека постојат единствено и само Македонци кои живееле во различни временски периоди.

7. Забележувате ли дали дневно политичките толкувања на историјата влијаат врз поимањето на македонската историјата од страна на учениците?

А.Ј. Имајќи ја во предвид возраста на моите ученици можам одговорно да тврдам дека дневнополитичките толкувања немаат големо влијание во реализацијата на наставната содржина по предметот историја, на што искрено се радувам. Но, честопати се случува од мои ученици кои се во средно образование или веќе на факултет да добијам прашања во кои и тоа како има вмешано прсти дневната политика. Во глобала забележливо е дека мас медиумите си ја вршат својата работа и влијаат врз градењето на одредни толкувања за одредени историски прашања кои не се целосно разработени.

8. Има ли македонски личности и настани кои, според вас, или недоволно или пак неоправдано многу се застапени во учебниците по историја?

А.Ј. Она во кое што сум убеден е дека потребно е зголемување на фондот на неделни часови по предметот историја. Два часа неделно со кои моментално сме застапени во образовниот процес честопати не се доволни поцелосно да се разработат значајни моменти од нашата

историја. Исто така проблем кој што е воочлив е преголемата застапеност на историјата на Балканските народи на сметка на националната историја.

9. Колку Интернетот се користи како алатка во историското описменување на учениците?

А.Ј. Последните активности на Министерството за образование беа насочени токму во овој правец при што во училиштата се инсталирани компјутери кои треба да ја помогнат реализацијата на наставата. Историјата како предмет има бенефит од оваа алатка затоа што за секое прашање, лик, настан и сл. веднаш може да се добие пишуван или визуелен одговор. Тоа на учениците им помага поедноставно да стигнат до одговорите на сите свои прашања и да ги разреши евентуалните дилеми. Сепак гледано од друга страна, честопати интернетот е поле каде што се случува за одредени настани и личности да има непотврдени толкувања од модераторите на некои страни. Затоа доста внимателно мора да се работи со информациите од интернет.

10. Македонија и македонскиот народ многупати во текот на својата историја имале трагична судбина. Колку целосната информација за тие настани може да им се пренесе на младите детски умови, без притоа имајќи ја предвид нивната младост, да се создаде омраза кон некои соседни нации и држави?

А.Ј. Македонскиот народ може да биде среќен

затоа што во минатото никогаш не се нашол во улога на агресор, освојувач или уништувач на културно-историски добра. Таа позитивна страна од нашето минато е моментот кој постојано се афирмира. Историјата е наука која го учи народот врз база на настаните од минатото да ја гради својата иднина, во тој контекст ние ги пренесуваме трагичните судбини на нашиот народ, со идеја да ги знаеме, за никогаш да не дозволиме повторно да ни се повторат.

11. Ви се случило ли некој ваш ученик да ве изненади со своето знаење на некои теми од македонската историја кои ги стекнал не од учебниците, туку од друга литература?

А.Ј. Се случува и тоа радува, затоа што тоа е индикатор дека некои ученици не се задоволуваат само со податоците кои им се сервираат според учебникот. За тие ученици програмата предвидува додатна настава и тоа е местото каде поопширно се работи на расветлување на новите информации и вметнување во историската приказна на соодветното место.

12. Во колкава мера учениците кои се припадници на некое етничко малцинство покажуваат желба за изучување на историјата на Македонија?

А.Ј. Во училиштата во кои што сум ангажиран имам можност да работам и со ученици од другите малцинства кои живеат во Македонија. Радува тоа што тие како деца не се обременети

со политичките ситуации во Македонија и целосно и одговорно си ги извршуваат своите задолженија.

13. Во последно време од одредени личности се слушаат обвинувања дека македонската историја се ревидирала, постои ли навистина таков процес во образовниот систем на Македонија?

А.Ј. Историјата постојано е на удар и тоа најчесто во улога на напаѓачи се наоѓаат лица кои воопшто не се историски образовани. За среќа тие лица се далеку од изработката на наставните програми за предметот историја

14. Кој е реално опипливиот бенефит од изучувањето на националната историја на Македонија ?

А.Ј. Да научиме дека “наведната глава сабја не сечи” и “учи за да не работиш” не смеат да бидат патоказ за иднината на македонскиот народ. Дека е време “Македончето” гордо да се исправи пред предизвиците и како Македонец подготвен со работа и труд, да ја претвори Македонија во достоинствено место за живеење.

Александар Стеванов

РИМСКИ ГЕНЕРАЛ ЗА МАКЕДОНЦИТЕ:

„Во сите мои години на војување,
никогаш во мојот живот
не бев видел нешто
пострашно од оние Македонци
како напредуваат
низ бојното поле“

"In all my years of war,
I have never in my life seen
anything more terrifying,
than those Macedonians
advancing through
the battlefield"

Lucius Aemilius Paullus Macedonicus

PHALANX III / ΦΑΛΑΗΓΑ ΙΙΙ

АВТОР: the-black-cat

МАНАСТИРОТ ТРЕСКАВЕЦ СО ЦРКВАТА УСПЕНИЕ НА СВ. БОГОРОДИЦА¹

ВОВЕД

Манастирот Трескавец со црквата Успение на Пресвета Богородица се наоѓа во подножјето на Златоврв, највисокиот планински врв на Пелагонија, десетина километри северозападно од Прилеп, на карпестите ограноци од планинскиот венец на Бабуна. Досегашните истражувања поврзани со него беа предмет на делумно проучување и тоа само на археолозите, историчарите на уметноста и лингвистите кои главно се задржаа на историјата на манастирот, фрескоживописот на црквата и расчитување на дел од зачуваните ракописи: Грамотите на Стефан Душан и Трескавечкиот кодик (Споменици IV, 1981). Треба да нагласиме дека не само што манастирскиот комплекс не е доволно проучен, туку и светиот манастирски простор, надвор од неговите сидини, сè уште не е предмет на едно

посеопфатно научно истражување и интерпретирање. Исто така, до неодамна и богатиот фолклорен материјал поврзан со овој сакрален простор стоеше настрана од истражувачкиот интерес (Конески 1991; Милошеска 2004: 67-91; Истата 2006/2007: 345-355). Имајќи ги предвид овие факти ние ќе се обидеме да направиме споредбена анализа помеѓу емпириските материјали (етнографски и фолклорни) и историските писмени извори поврзани со манастирот Трескавец и утврдувањето на култот на Богородица, кој на овој простор е воспоставен во текот на средниот век.

1 Трудот е објавен во "ŚWIĘTA GÓRA ATHOS W KULTURZE EUROPY, EUROPA W KULTURZE ATHOSU", Praca zbiorowa pod redakcją Marzanny Kuszyńskiej, Gniezno, 2009, 271-281.

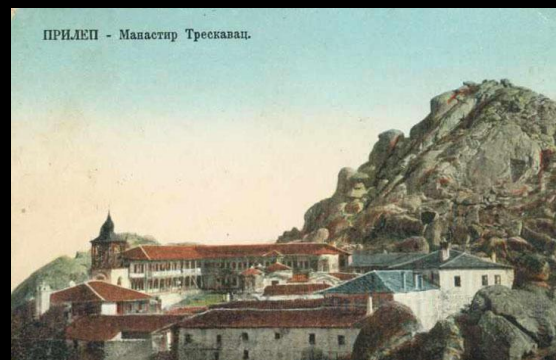
Основната хипотеза од која тргнуваме е дека народните умотворби покажуваат пошироки полиња на истражување, а не само фолклористички и, иако како второстепен извор, имаат големо значење за изучување на нашето минато.

МАНАСТИРОТ ТРЕСКАВЕЦ СО ЦРКВАТА УСПЕНИЕ НА СВЕТА БОГОРОДИЦА

Со цел да добиеме појасна претстава за доминантната местоположба и за значењето на овој манастир како силно христијанско-култно и културно средиште не само за прилепчани, туку и за жителите од пошироката околина, ќе се повикаме на записот на Г. Трајчев, кој овој сакрален простор го доживеал на следниов начин:

“Големо значење има Трескавец за прилепчани. Охриѓани го имаат својот Св. Климент, прилепчани - својот Трескавец. Охриѓани се колнат во името на св. Климента, прилепчани - во името на Богородица - Трескавец. Ете зошто, прилепчани најмногу го милуваат овој манастир, најмногу го посетуваат, макар и патот да е мачен и страшен, најголеми грижи полагаале за негова уредба. И за свој долг прилепчанецот смета дека треба да го однесе и својот гостин-туѓинец на манастирот Трескавец, за да види и да се поклони на таа светина, со која се гордее пред блиски и далечни лица... На разни места по патот има исликано светци по издлабените карпи. И покрај тешкото патување, патникот не се чувствува изморен кога ќе стигне до манастирот, уморот бргу се губи пред

мислата дека човекот конечно стигнал до небесните височини... Уште не стигнати манастирските врати, се разнесуваат громогласни мелодиски звуци на камбаните во чест на посетителот.”

Од Трескавец се гледаат наоколу високите врвови на Шар, Пелистер, Бигла, а Прилепското и Битолското Поле изгледаат како две тепсии, поставени една над друга. Се гледаат сите градски и селски патишта и множеството села и кули распрснати во околината (Трајчевъ 1933: 143-146).

Лоциран на најдоминантното место на Пелагониската рамнина, манастирот Трескавец како култно сврталиште на поклониците бил познат уште од античкиот период. На тоа не упатуваат пронајдените материјални остатоци од антички храм посветен на Аполон Отеу/Етеуданикос (Проева 1997: 183) и Артемида. Натписот на плочата, вградена во припратата на црквата, ја споменува населбата Колобаиса, па може да се претпостави дека тоа

е античкиот назив за просторот, во кој во текот на средниот век настанува манастирот Трескавец (Бабиќ 1981: 37-38).

Податоците за изградбата на средновековниот манастир со црквата посветена на Успението на Пречиста Богородица, за жал, не се зачувани. Единствен извор кој не упатува за неговото постоење од првата половина на XIII век се Трескавечките повелби на крал Душан т.н. Грамоти, во кои е истакнато дека манастирот бил под јурисдикција на Охридската архиепископија, а во него било практикувано источноправославното монаштво под заштита на византиските владетели (Славева-Мошин 1981: 77, Гр. I, чл. 1). Споменувањето на Душановите претходници, освен во повелбите, е зачувано и во натписот над влезната манастирска врата, каде се насликани фигурите на владетелите Андроник II (1282-1328) и Мануил IX (Бабиќ 1981: 38). Како дарител на манастирот се споменува и српскиот крал Милутин (Dapičić 1866: 136), а подоцна и кралот Душан и неговиот син Урош (Славева-Мошин 1981: 57-58). Датирањето на манастирот во почетокот на XIII век се поткрепува и врз основа на архитектонската конструкција на Богородичната црква, која е доградувана во неколку фази.

Покрај овие извори и народната традиција го зачувала споменот за изградбата на манастирот Трескавец. Еве што вели самото предание:

„Местото Светец е една ширинка на запад ко ќе одиш од Маркови Кули, пред Црвени Стени

пред да дојдиш, широка ледина позната како Светец. Таму сакале мештаните да го градат манастиров, црквава. Се вели дека тука мајсторите работеле дење, меѓутоа ноќе се забележувала некоја необична светлина која се движела некаде околу полноќ, како да поминува некоја невидлива сила, некој светец кој свети, ќе трепка, ќе замини и оди кон Богородица. И таму ги најдувале алатите остаени, кај шо е Трескавец сега манастиро. Утрото пак ги земале, пак граделе, нели започната градба, меѓутоа пак, пак истото се случува до вечерта граделе, од вечерта се појавува светлина, утрото алатите ги нема, на два-три пати то се случило, ете божја волја е тука да не се гради и отогаш таја светлина не се појавила. Се верува дека во одреден период во годината, обично во летно време при полна месечина ко ќе биди, некаде пред празнико свети Илија ако бидиш буден че можеш да ја видиш таа светлина, светецо како врви, само треба да останеш буден во то време, ако бидиш таму на тоа место (АЕМ К-1/03).²“

Народното предание недвосмислено ни говори дека самото име на манастирот Трескавец претставува еден од атрибутите со кој се изразува митолошкиот Громовник кој со христијанизацијата се оваплотува во ликот на пророкот Илија (Конески 1991). На тоа не

2 Архив на Ели Луческа (Милошеска): Снимила Ели Милошеска на ден 24.12. 2003 г. во Варош, Прилеп. Информатор Пишов Ристе, роден 1960 г. во Варош, живее во Варош, Прилеп.

упатува појавата на светецот во вид на светлина и тоа точно пред празникот на најпочитуваниот огнен светец, громовникот св. Илија. Ако на тоа додадеме дека веќе научно е докажано дека местото на манастирот било култно светилиште на Аполон Oteu/Eteudanikos, чија хипостаза е христијанскиот светец св. Илија, тогаш зачуваните претстави во народната меморија за изградбата на манастирот можеме да ги прифатиме за длабока вистина. Врската на самата местоположба на манастирот со трескањето на Громовникот ја забележала и народната метеорологија на опитните Варошани - земјоделци и сточари кои доколку се појават темни облаци од страната на Златоврв велат: „Еве го иди Свети Илија - сигурно ќе грми и треска!“ Трескањето е меморирано и во едно друго народно предание, запишано од Ј. Хаџи-Васиљевиќ (1902: 102-106), кој во врска со преименувањето на месноста од Златоврв во Трескавец вели дека откако царицата Кала Марија (Елена), жената на Бајазит посакала да се причести во манастирот, а тоа не ѝ било дозволено од страна на владиката, толку се налутила што наредила да се заколат сите калуѓери (300 на број). Понатаму преданието кажува дека по овој чин од крвта на калуѓерите излегол страшен свер: змеј/змев кој владеел со манастирот цели 160 години сè додека еден ден Бог не пуштил гром на големото црковно кубе кое паднало врз змејот и го убило. „До овој момент“ - вели преданието – „и манастирот и целата планина се викале Златоврв, а од тогаш населението ги нарекло Трескаец по зборот треска - како што се

нарекува громот во овој крај“. Идентично предание запишал и М. Цепенков (7, 1972: бр. 627) во кое уште посликовито е опишан моментот на раѓањето на злото, инкарнирано во ликот на сверот: ламја/гуштер „кој ништо живо не припуштал нито во манастирот, нито околу манастирот - со крилја летал од манастир надвор и шетал и пакост чинел“, сè додека на денот на Пречиста Богородица - Мала Богородица (21.9.н.ст.-8.9.ст.ст.), кога мештаните биле на литургија во варошката црква „Света Пречиста Богородица не чуле еден тресок голем од зад Маркуи Кули и дури се исплашиле... Најпосле се научиле од овчари и од друзи оти в манастир (Трескавец с.з.) трештило од ведрина и ровјата удрила над црква“ и го убила сверот сред црква, на коските од калуѓерите. Убиството на сверот - змеј/змев од страна на громот ни напомнува за зачуваната митска матрица на уништувањето на чудовиштата што го инкарнираат принципот на злото и тоа не само од громовниците, туку и од боговите - демијурзи меѓу кои се вбројува и некогаш овде почитуваниот Аполон. Случувањето на настанот на денот во кој се чествува раѓањето на Богородица и уништувањето на сверот точно над црквата посветена на Богородица не насочува кон древниот мит за громовникот и неговата решавачка борба со лукавиот змејолик противник чија причина е грабнувањето на неговата сопруга. Во науката е добро познато дека по христијанизацијата врховното божество на громот било отелотворено во христијанските ликови на светците - громовници (пред сè св. Илија), а неговата сопруга во христијанскиот лик

на Огнена Марија, една од хипостазите на св. Богородица (Зоговиќ 2002: 115 - 170). Грабнувањето на сопругата, во нашиов случај манастирот со црквата посветена на св. Богородица, од страна на митското чудовиште е причина Богот - громовник да го упати своето најсмртоносно оружје - громот - тресок и со тоа како во некогашното митско време преку ослободувањето на сопругата, да обезбеди нова космичка или институционална ситуација, односно како што се наведува во преданието “отварање на манастирот кој до ден денешен ет отворен”.

Кон поткрепа на оваа хипотеза повторно ќе се повикаме на народното творештво или конкретно на народната песна „Света Богородица и манастир Трескаец“ (Цепенков 1, 1972: бр. 36)³, во која по примерот на Атоската Света Гора каде Богородица ги истерува паганските идоли (Македонија 1991: 689-690; Стојчевска-Антиќ 2003: 3), овде, на Трескавец, истата ги руши елимските светилишта преку космогонискиот чин на христијанизација на просторот:

СВЕТА БОГОРОДИЦА И МАНАСТИР ТРЕСКАЕЦ

Фала богу, зачудо големо,
Што е она чудо за чудење!
Застанала јасна месечина
Со сонцето ем стреле во неа
И до неа она јасна звезда,
Застанала на Златоврв-планина.
Фала богу, за чудо големо!
Не ми била јасна месечина,

Со сонцето ем стреле во неа,
И до неа она јасна звезда;
Ами било света Богоројца
Со Исуса в раце го држала,
И до неа ангел од небеси,
Застаната на Златоврв-планина
Да ми праит чесна манастира
Кај што била елимската црква.
Елимите сите нарипале
Да н' остаат света Богоројца
Да напраит света манастира.
Кога виде света Богоројца
Оти тие не 'а оставале
За да праит црква, манастира,
Го пратила ангело на небо
Да довикат ангели ем светци;
Кога пошол ангело на небо,
Та му кажал абер Богоројчин,
Сите светци на нозе станале,
Од Рај Божи крста ми дигнале,
Му го дале на свети Јоана
Да го носи, светци да си води.
Кинисале ангели и светци,
И ми дошле кај Богоројца,
Кондисале на Златоврв-планина,
Мушавере тие ми сторице,
Во еден збор сите тие дошле:
Да истераат Елимите сите
Од црквата тамо шо имале,
И на неа манастир да праат
За да седи света Богоројца.
Прогоори света Богоројца:

3 Запишал Марко Цепенков, а ја слушал од Стојан Леништанец., Прилеп.

* Ој ви, светци, Божи угодници.
 Елимите вие истеравте,
 Од нивната црква нерисјанска,
 Вие мене црква напраивте,
 И манастир ми ја нарековте,
 Од вас уште еве јас што сакам:
 Вие долу да појдите в поле,
 Мнастири, цркви да праите
 За и вие во нив да седите,
 Да сте близу и вие до мене,
 Елимите да и' изгониме,
 Праославна вера да држиме.
 Ми станале седумдесет светци,
 Што ми слегле, богме, сите в поле,
 И отишле во Вароша града,
 Напраиле цркви, манастири;
 Друзи светци ошле Света Гора,
 Напраиле цркви, манастири
 И денеска уште сите стојат,
 Рисјани се во нив Бога молат,
 Чест му праат на сите светии,
 Слават Бога и Богоројца.

Со оглед на фактот што сижето во песната веќе беше предмет на моја научна интерпретација (Милошеска 2006/2007: 345-355) во оваа прилика ќе направиме една кратка анализа преку која ќе се обидеме да откриеме како механизмите на логиката на митското мислење при создавањето на светите места ја конзервираат историјата на манастирот и на соседните варошки цркви.⁴

Со словенска антитеза, народниот поет, уште во почетокот на песната, преку чудото ни ја претставува Богородица, застаната на

„Златоврв-планина“, персонифицирана со „јасна месечина“, која го држи сонцето в раце, односно нејзиниот син Исус Христос, а до нив стои „јасна ѕвезда - ангел од небеси“. Таа сака на тоа место да изгради манастир, но во тоа ја спречуваат Елимите. Поради тоа Богородица испраќа „абер“ до сите светци на небо, да дојдат и да ѝ помогнат. Тие веднаш пристигнале предводени од „свети Јоан“ и придружени од ангелите, и на местото од старата елимска црква изградиле нов манастир Трескавец за во него да „седи“ света Богородица. Потоа им порачала на светците во околината да си сосидаат и тие цркви и манастири за да бидат блиску до неа. Сите седумдесет светци ја послушале желбата на Богородица и си направиле цркви и манастири, едни во „Вароша града“, а други на „Света Гора“ (христијанскиот *sacrum* на Балканот)⁵.

Изградбата на манастирите и црквите не само што ја одразува потребата од сакрализација на просторот на Златоврв и неговата околина, туку истовремено претставува и космогониско креативно дејство. Во македонскиот религиозен фолклор тоа се спојува со покрстувањето (Праославна вера да држиме), па затоа не

4 Варош е најстара населба во Прилеп од каде започнува да се развива средновековниот град Прилеп.

5 Надворешната околина и амбиентот на манастирот Трескавец доста потсетува на амбиентот на Света Гора (с.з. судејќи според фотографии).

случаен е фактот што во песната во функција на водач на сите светци и носител на рајскиот Божји крст се јавува св. Јован (Од рај Божи крста ми дигнале,/Му го дале на свети Јоана/Да го носи, светци да си води.) кој според Светото евангелие го крштева Исус Христос и поради тој чин станува покровител на кумството.

Значи, во песната има одглас од древен мит за одвојување на култивираниот (усвоениот) простор од некултивираниот (неусвоениот) простор. Имено, космосот е веќе создаден и улогата на света Богородица и останатите светци е да го преподредат и хармонизираат истиот низ механизмот на изградба на манастири и цркви како сакрален христијански простор. Каков е механизмот на сакрализацијата на просторот?⁶

Во песната нехристијанскиот простор ги содржи карактеристиките на некултивиран и неусвоен простор, кој со дејствата на своите безверни жители (Елимите) ги има карактеристиките на првочетната состојба на неопределеност и хаос. Митскопоетскиот израз за статусот на тој простор се содржи во зборовите: „Да ми праит чесна манастира/Кај што била елимската црква; Да истераат Елимите сите/Од црквата тамо што имале; Елимите вие истеравте,/Од нивната црква нерисјанска“. Според определен број научници доста веројатно е изразот Елимска црква да сведочи за паганско култно средиште, кое со процесот на христијанизацијата било уништено (Калоянов 1989: 81). Од друга страна, во митскопоетската традиција топонимот Елимска означува стар, нехристијански,

пагански,⁷ туѓ, неусвоен простор (хаос) во кој господарат демонските сили. Како резултат на тоа во него постојат превртени вредности во однос на христијанските морални норми. Непостоењето на христијанскиот закон има за последица на безредие во човечкото општество и недостаток на социјални, морални, етични и други норми во семејно-родовите односи, води до нарушување на патријархалните вредности и до распаѓање на родовиот космос (Јанкова 2000: 17). Преведено на јазикот на фолклорот нехристијанското, друговерското (елимското) е поставено во долните степени од вредностната скала, а своето, православното, христијанското - во горните: „Елимите да и изгониме,/Праославна вера да држиме.“

Значи, основната карактеристика на нехристијанскиот простор е неговата

6 И преданието за тоа како настанал манастирот Трескавец, запишано од Јован Хаџи-Васиљевиќ (1902: 102), исто така може да ни послужи за пример на откривање на механизмите на митското мислење при создавањето на светите/христијанските простори: „Манастирот Трескавец и неговата околина се од времето кога Христос проповедал на земјата. Тој е постар од Света Гора. Во старо време, кога овде била нашата царштина, во Марково време, овој манастир се викал Златоврф...“

7 На пусти стари гробишта и други стари згради во Прилеп велат "елимски" од "елимско време останати".

аморфност, тој е без структура и постојаност (Елијаде 1986: 61). Но нехристијанскиот простор, според ортодоксната концепција, не може да биде вечен и бескраен, тој подлежи на усвојување, на христијанизација низ спасителната мисија на Исус Христос (Јанкова 2000: 18). Со спроведувањето на Божјиот закон (Елимите да и изгониме,/Праославна вера да држиме) се воспоставува редот во хаотичниот простор и тој се претвора во космос, односно се уредува, култивира и претвора во христијански простор. Во функција на извршител на мисијата се појавува св. Богородица, која со помош на ангелите и останатите светци, предводени од св. Јован, гради манастири и цркви.

Светителското присуство (тие се посредници меѓу двата света) во контекстот на христијанскиот простор е веќе знак за Божји ред и закон. Поставувањето на крстот (Од рај Божи крста ми дигнале), изградбата на црквата посветена на св. Богородица (Вие мене црква напраивте,/И манастир ми ја нарековте) и останатите манастири и цркви (Напраиле цркви, манастири) се веќе израз на сакрализација на култивираниот христијански простор, што на извесен начин одговара на „новото раѓање: И така, кој е во Христа, тој е ново создание; старото помина; ете, се стана ново“ (Свето писмо 1991: 2. Кор. 5, 17). Така како главни маркери на христијанскиот простор според поетскиот микрокосмос се јавуваат: Бог, ангел, светци, закон, црква/манастир кои го пресемантизираат нехристијанскиот простор и ги изградуваат елементите од сакралниот центар на култивираната христијанска

територија (Јанкова 2000: 19). На тој начин е воспоставен Божјиот закон, а негов субститут е почитувањето на христијанските светци (Ми станале седумдесет светци/Напраиле цркви, манастири/И денеска уште сите стојат/Рисјани се во нив Бога молат/Чест му праат на сите светиин/Слават Бога и Богоројца).

Вака реконструираниот фолклорен мит за христијанизација на просторот, преку постулирањето на христијанските вредности, ни говори дека македонското народно творештво конзервирало еден значен историски период кога македонскиот човек го прифаќал христијанското учење како своја религија. Познато е дека воведувањето и распространувањето на христијанската религија е спроведено од сложени процеси на адаптација кон традиционалните верувања при што се создава „религија на взаемен компромис“. Тие процеси, односно таа религија ја конзервира, доста конкретно во нашиов случај, религиозно-легендарната песна „Света Богородица и манастир Трескаец“, која претставува не само пример за помирување на христијанското и фолклорното, туку истовремено и своевидна народна меморија врзана за сакралната историја на манастирот преку колективното памтење за постоењето на античката населба и паганските култни светилишта и изградбата на христијанските храмови врз нивните рушевини.

Освен тоа во народната песна се меморирале и податоците за доминантната положба на Трескавечкиот манастир во однос на останатите

варошки и прилепски цркви, кои всушност биле вклучени во неговиот имот во својство на метоси, за што ни сведочат и зачуваните средновековни грамоти во кои се споменуваат следниве цркви: Свети Димитрија, Свети Теодори, Барова црква, Света Петка, Свети Ѓорѓија, Свети Никола, Света Варвара, Свети Јован Продром и Свети Врачи (Славева, Мошин 1981: Гр. I, чл. 5-6; Гр. II: чл. 6; Гр. III, чл. 3).

Трескавечките повелби на кралот Душан, исто така, ни ја потврдуваат чудотворноста на Божјата мајка, која е силно нагласена во самиот почеток на народната песна каде истакнувањето на светоста на просторот на кој треба да се гради манастирот се дополнува со чудото како знак за воведување на нов поредок, односно Божји ред и закон и како знак што ја потврдува моќта на светицата. Всушност, токму поради чудото со кое се сврзуваат, сакралните простори: манастирите, црквите, култните места заземаат централно место во локалната религија, стануваат објект на култ и концентрираат околу себе определена циклично извршувана празнична обредност.

Една од причините за Душановата наклонетост и дарежливост кон овој манастир посветен на христијанската мајка е точно нејзината голема чудотворност: „Най-паче же въ семь святѣмъ и пречестнѣмъ храмъ, Пресвѣтѣмъ владычицы нашея Богородицы, и приснодѣвы Марїи въ монастырѣ чудотворнимъ Трескавцѣмъ“ (Славева-Мошин 1981: Гр. IV, чл. 1). Во Втората Грамота, во последниот член кој се однесува на санкционирањето во однос на непочитувањето

на повелбите се наведува: „Кто ли се наиди и потышитъ се разорити си божествѣны хрисоволь и отложити али повторити ша одъ него, да ѿе проклетъ одъ Господа Бога вседржителя и прѣчистѣе чоудотворише Богородице матере ѿего“ (Истите 1981: Гр. II, чл. 94). Негувањето на култот на Богородица во текот на XIV век, а особено во однос на нејзината чудотворна исцелителска моќ ни е засведочен и во требникот пишуван за кралот Волкашин, најверојатно во манастирот Трескавец поради споменувањето на неговото име. Во него, во една од молитвите наменета за болните се повикува името на Богородица од Трескавец заедно со застапништвото на останатите регионални чудотворни икони на Богородица Ефеска, Владичица од Раклије, Богородица од Једрина и Богородица од Кидохота. Впечатливо е тоа што во молитвата Богородица од Трескавец се велича како Богородица на високите гори и се нарекува уште Богородица милостива (Аџиевски 1994: 210-211; Kovačević 1878: 282). На овој начин Богородица од Трескавец се вклучува во чудотворните заштитнички како оние во Света Гора или на Синај.

Света Богородица од Трескавец сè до денес ја излева својата чудотворна моќ над секој оној што ќе ја побара нејзината помош. За тоа ни сведочат и поновите етнографски материјали во кои се забележани нејзините исцелителски способности: „Имав чупе немо 17 години. Ни зборуваше, ни слушаше. Бев заедно со него на Трескаец - лежев таму. Ко што лежев ноќта, ми се јави на сон жена и ми вели вака: Стани! Таа,

жената Богоројца со дете в раце. Стани - ми вели - ти дури не почниш да баиш - чуево нема да ти прозборува!“ Откако се согласува жената да стане бајачка, по советот на св. Богородица, се случува чудо и нејзината ќерка прозборува: „Маме, ајде дома да си ојме!“ (Вражиновски 1998: бр. 388).

Континуитетот на традицијата да се оди на поклонение на манастирот за да се бара застапништво од св. Богородица всушност и никогаш не била прекината. За тоа ни сведочат писмените извори од средновековието и од османлискиот период преку кои дознаваме за големото регионално значење кое го имал манастирот како силно култно средиште. Еден од позначјаните извори е и Трескавечкиот кодик од XVI-XVIII век (Угринова-Скаловска 1981: 187-213) во којшто се запишувани имињата на сите гости и нивните вотивни дарови коишто ги оставале не само за време на празниците на Богородица (Голема и Мала Богородица, Сретение Господово, Благовец), туку и на други празници како на св. Стефан Првомаченик, на свети Трифун, на Богојавление, на св. Атанас, на Крстовден и т.н. Посетителите во Кодикот се означени како гости кои му припаѓале на одреден еснаф (кираџии грацки 42, грат Прилеп курчии 53, папуџии 54) или на етничка група (власи 48, власи прематари 24, власи и конари 45, гости мияци 100, село Заграѓа гости 87), а кои доаѓале од различни места Прилеп, Струмица, Охрид, Крушево, Битола, Велес, Кратово, Скопје, Кичево, Полог, Мариово, Тиквеш, Струмичко, Кичевско, Дебарско, Мала и Горна Река,

Меглен, Леринско, но и од поодалечени места и од соседни земји: градъ Димишь варъ сиречь Банатъ 37, град Елибасан 10. Забележан е и податокот дека и нехристијанското население го дарувало манастирот што претставува само уште една потврда за длабочината и за силата на култот на Пресвета Богородица во овој предел (Истата 1981: 191).

За континуитетот на култот ни говорат и патешественичките записи за Прилеп и Прилепско од XIX век во кои посебно се истакнува тешкото совладување на стрмниот, карпест терен на патот до манастирот. Авторите забележале дека на некои од карпите има вдлабено стапки и скали по кои луѓето можат да се искачуваат. Во врска со нив Ј. Хаџи-Васиљевиќ забележал едно интересно предание, според кое, доколку некој од поклониците во моментот кога се искачувал по стрмните обележани стапки на карпата бил грешен, тогаш каменот започнувал „да се ниша ту на едната страна, ту на другата страна“ (Хаџи-Васиљевиќ 1902: 81, фус. 46). Како што констатира Љ. Ристески (2005: 247) изнесеното предание јасно го потенцира мотивот на проверка и искушение на грешните на патот до светиот центар. Во врска со светиот пат и патувањето до светото место - Манастирот Трескавец со црквата Успение на Пресвета Богородица интересно е тоа што е одбележан со повеќе свети култни места на кои патниците - поклоници, намерници, гости, божјаци застануваат да се помолат и да запалат свеќа. Поминувањето на овие мали култни светилишта може да се протолкува како прочистување и

просветлување на луѓето за да можат подготвени да застанат пред чудотворниот лик на Богородица од Трескавец. Всушност искачувањето до планинскиот врв Златоврв, под чиешто плато е сместен манастирот, асоцира на настаните кои се случиле на Таворската Гора (Преображението на Исус Христос) и на Синајската Гора (местото каде Мојсеј се среќава со Бога и каде што пророкот Илија се подвижува), но и на тешкиот свет пат во освојувањето на врвот Атон на Света Гора, места коишто биле цел на монашките патувања и подвижувања. Идентично на нив и во околината на манастирот Трескавец постоеле монашки пештерски испосници - црквички чии остатоци се наоѓаат и денес во масивните карпи како на Златоврв, така и по целиот планински венец. Посебниот природен амбиент, географските карактеристики и континуитетот на светиот простор заедно со автохтоноста на култот придонесувале местата во прилепскиот крај уште во текот на IX век да бидат избрани за анахоретски подвизи на што укажуваат најновите тековни археолошки истражувања на карпестиот предел на кој се наоѓа вториот по големина во овој крај манастир Зрзе со црква посветена на Преображението Христово, а каде е откриен голем комплекс на пештерски црквички и испосници со мали димензии. На споменот за некогашниот пустиножителски испоснички живот во околината на манастирот Трескавец ни укажуваат, исто така, помалите пештерски црквички кои за жал до овој момент сè уште не се истражени и проучени. Сепак нивното постоење е евидентно доколку се движите на патот кон манастирот, кој меѓу

другото е одбележан и со поголем број на карпи на кои е насликан пресветлиот лик на Мајката Богородица и Архангелот Михаил и со голем број на свети води - извори и чешми. И народните преданија го забележале постоењето на исликаните карпи со фрескоживопис, но и постоењето на многубројните пештерски црквички за кои се вели дека некогаш во нив се подвижувале испосници и отшелници (Хаџи-Васиљевиќ 1902: 87). Во едно од нив останало сеќавањето за некој монах-испосник чии мошти сè до почетокот на XX век биле предмет на посебна почит од верниците: „Од посникот што постил некогаш, имат една коска што ја целиваат којшто ќе појдат“ (Цепенков 7, 1972: бр. 627).⁸ Според описот во преданието можеме да заклучиме дека станува збор за пештерската црквичка која се наоѓа на доста непристапно место во процепот на карпата на самиот Златоврв, северозападно од манастирот. Местата на подвижувањето на анахоретите со текот на времето станувале силни монашки центри на отшелнички братства како што бил случајот и со манастирот Трескавец. Доказ дека народните преданија имаат големо значење за проучување на нашето минато и дека во нив се зачувани вистински историски настани ни даваат повторно Душановите грамоти кои само ни ја потврдуваат нивната содржина. Така во

8 Во манастирот Трескавец се чуваат мошти на непознат светител. Дали станува збор за моштите на овој испосник тешко е да се констатира, зашто не постои никаков запис.

Првата трескавечка грамота кралот Душан го слави примерниот подвижнички живот на калуѓерите во Богородичната црква во манастирот Трескавец, споредувајќи го со аскетските подвизи на калуѓерите кои живеат на Синајска Гора или во Света Гора Атонска (Славева-Мошин 1981: 70; Гр. I, чл. 1).

ЗАКЛУЧОК

Анализата на материјалот ни говори за силниот култ кој бил развиен на просторот во и околу манастирот Трескавец со Богородичната црква од антиката сè до денешно време. Со текот на вековите тој бил забележуван како во историските извори, така и во колективната свест на народот за што ни сведочат изнесените етнографски и фолклористички материјали. Култот на Трескавечката Богородица негуван како од монаштвото, така и од средновековните владари и многубројните поклоници и верници продолжува да зрачи и во денешно време, придружуван од многубројните сакрални места на светиот пат по примерот на значајните Свети Гори од христијанскиот свет на балканскиот регион.

ЛИТЕРАТУРА:

Ациевски, Коста 1994: Пелагонија во средниот век. Скопје: Институт за национална историја.

Бабиќ, Бошко 1981: Манастирот Трескавец со црквата Свето Успение Богородичино. Во: Споменици за средновековната и поновата историја на Македонија IV. Прилеп: Институт за

истражување на старословенската култура - Прилеп, 37-52.

Вражиновски, Танас 1998: Народна митологија на Македонците 2. Скопје-Прилеп: Институт за старословенска култура - Прилеп, Матица Македонска.

Daničić, Đ 1886: *Životi kraljeva i arhiepiskopa srpskih*. Zagreb.

Елијаде, Мирча 1986: Свето и профано. Нови Сад: Књижевна заједница.

Зоговиќ, Соња 2002: Општеството и народната култура на Македонија во раниот среден век. Соработник Ели Милошеска. Прилеп: Институт за старословенска култура - Прилеп.

Јанкова, Венета 2000: Мотивът „Делба на светци“. Во: Етнографски проблеми на народната култура 6. София: БАН, Етнографски институт с музей.

Калоянов, Анчо 1989: Етничното усвојување на пространството, отразено в българския фолклор (Влашка земя и Богданска). Во: Етнографски проблеми на народната духовна култура 1. София: БАН, Етнографски институт с музей.

Kovačević, Lj. 1878: *Nekoliko priloga staroj srpskoj književnosti*. Vo> *Starine X*. Zagreb: JAZU, 280-282.

Конески, Блаже 1991: Имињата на местата Трескавец и Треска. Во: весник Нова Македонија, 5 јуни.

Македонија во делата на странските патописци (1371-1777) 1991: Подготвил Александар Матковски. Скопје: Мисла.

Милошеска, Ели 2004: Христијанската Божја мајка - водителка низ прилепските цркви и

монастири. Во: Етнолог 10. Скопје: Македонско етнолошко друштво, 67-91.

Милошеска, Ели 2006/2007: Што ни открива народната песна Света Богородица и манастир Трескаец? Во: Списание на трудови на ДНУ 22/23. Прилеп: Друштво за наука и уметност - Прилеп, 345-355.

Проева, Наде 1997: Студии за античките Македонци. Охрид, Macedonia Prima.

Ристески, С. Љупчо 2005: Категориите простор и време во народната култура на Македонците. Скопје: Матица

Свето Писмо (Библија) 1991: Второ издание. Скопје: Британско и инострано библиско друштво - Свиндон, Македонска книга.

Славева, Мошин, Лидија, Владимир 1981: Првата грамота на Стефан Душан за манастирот Трескавец од 1 септември 1334 до 31 август 1335 година. Во: Споменици за средновековната и поновата историја на Македонија IV. Скопје: Институт за истражување на старословенската култура - Прилеп, 69-99.

Славева, Мошин, Лидија, Владимир 1981: Втората Душанова грамота за манастирот Трескавец од крајот на 1343 и почетокот на 1344 година. Во: Споменици за средновековната и поновата историја на Македонија IV. Скопје: Институт за истражување на старословенската култура - Прилеп, 101-136.

Славева, Мошин, Лидија, Владимир 1981: Третата Душанова грамота за манастирот Трескавец од околу 1344-1345 година. Во: Споменици за средновековната и поновата историја на Македонија IV. Скопје: Институт за

истражување на старословенската култура - Прилеп, 137-165.

Славева, Мошин, Лидија, Владимир 1981: Увод кон четвртата грамота на Стефан Душан за манастирот Трескавец. Во: Споменици за средновековната и поновата историја на Македонија IV. Скопје: Институт за истражување на старословенската култура - Прилеп, 167-185.

Споменици за средновековната и поновата историја на Македонија IV. Прилеп: Институт за истражување на старословенската култура - Прилеп.

Стојчевска-Антиќ, Вера 2003: Култот на света Богородица во Македонија. Скопје: Просветно дело.

Трайчев, Георги 1933: Манастирета в Македония. София: Македонска библиотека.

Угринова-Скаловска, Радмила 1981: За Трескавечкиот кодик. Во: Споменици за средновековната и поновата историја на Македонија IV. Скопје: Институт за истражување на старословенската култура - Прилеп, 187-213.

Хаџи-Василевиќ, Јован 1902: Прилеп и негова околина: Историјско-географска излагања. Београд: Изд. Чупићеве Задужбине.

Цепенков, К. Марко 1972: Македонски народни умотворби 7. Редактирал д-р Блаже Ристовски. Скопје: Македонска книга.

Цепенков, К. Марко 1972: Македонски народни умотворби 1. Редактирал д-р Блаже Ристовски. Скопје: Македонска книга.

Д-р Ели Луческа

ИНСТИТУТ ЗА СТАРОСЛОВЕНСКА КУЛТУРА - ПРИЛЕП

СВЕТОТ НА БРОМО

BROMOSWORLD.BLOGSPOT.COM

Владо Јаневски

ХАНС ЛОТАР ШТЕПАН

ПРЕД ЕВРОПСКАТА АКАДЕМИЈА ВО БЕРЛИН

На 19 мај 2005 година Ханс Лотар Штепан одржа предавање во Европската Академија во Берлин за своето истражување на македонската историја кое што го објави во својата книга „Македонски јазол“.

Во прилог можете да го прочитате целото предавање на поранешниот германски амбасадор во Република Македонија Ханс Лотар Штепан:

Книгата за која денеска ќе зборувам се однесува на предисторијата на Република Македонија. За оваа приказна ги одбрав следниве периоди: од Берлинскиот конгрес 1878 се' до двете Балкански војни 1912-1913, значи речиси до Првата светска војна. За овој временски период со месеци барав материјали во германските архиви и за свои потреби оставав да ми се направат копии. Кога за прв

пат појдов во политичката архива за да барам акти за Македонија, очекував да најдам мала тетратка што брои 20-30 странички, а налетав на материјал од околу 2.000 дебели томови. Од нив 154 беа за Македонија. Македонското прашање уште во 19. век било од големо значење и уште тогаш било мошне комплицирано, односно уште на почетокот на 20. век е познато како 'Македонски јазол'.

Важно е да се напомене дека историјата на словенските Македонци започнува далеку порано од 1878 година, бидејќи постојат податоци за словенските Македонци уште од времето на преселбата на народите. А токму тоа е приказната која вас ве интересира! Но постојат и податоци за античките Македонци од пред Христовото раѓање. Помеѓу античките и словенските Македонци постојат многу заеднички работи, како на пример помеѓу

денешните Бугари и Тракијците, Романците и Дакијците. Обата народи, античките и словенските Македонци имале нерешлив проблем, фактот што соседи им се Грците. Познато е дека постарата историја се занимава со нивното влијание до денешен ден.

Оттука, во поранешните извештаи се покажа од голема помош тоа што старите знаења можат малку да се освежат и да се направи осврт на она што веќе се знае, бидејќи една хронологија понатаму ги поедноставува историските поврзаности и осврти. Историскиот развој го поделив во 6 фази:

ПРВА ФАЗА: МАКЕДОНСКА ХЕГЕМОНИЈА

Секако не морам да започнам со јонско-дорските преселби или со династиите на античките македонски кралеви во 12. или 13. век пред Христос. И персиските војни од 500 г. пред Христос исто така нудат неколку познати имиња кои ни се познати од времето на грчките порази кај Ефес или Милет; или пак нивната победа кај Маратон 490 (Милитиадес против Дариус Први); или познатата морска битка кај Саламис 480 п.н.е. помеѓу Темистоклес и Ксеркс.

Не треба да се изостави и спомнувањето на бројката 480, годината кога се случил трагичниот пораз на Леонидас кај Термопилите.

За нашата денешна тема од многу поголемо значење е еден друг датум: познато е дека сите народи кои не зборувале грчки, Грците ги

сметале за варвари - па така и Македонците. Затоа, како што прочитав кај професор Розен од Универзитетот во Бон, на Македонците доцна им било дозволено учество на Олимписките игри, имено дури во 476 година п.н.е. Исто така е познато дека денешните Грци многу полагаат на блискоста со античките Македонци, Филип и Александар.

Оттука, се наведува дека Грција, со стапувањето на Филип Втори на власт, во 360 година п.н.е., поточно во 359 година, ја зголемува зависноста од Македонија. По поразот на Грција во 338 година п.н.е. кај Хаиронеја, Филип тоа го забележува, а историските книги го именуваат тој период како 'Македонска Хегемонија' и 'Коринтски сојуз'.

По изгубената грчка ослободителна војна (323-322) Атина е опседната од македонски трупи. 150-годишната македонска хегемонија над Грците завршува после третата војна на Римјаните против Македонците. Тоа значи, по поразот на Македонците кај Пидна, 168 година п.н.е, кога Македонија и Грција стануваат римски провинции. Македонската хегемонија преминува во римска окупација.

ВТОРА И ТРЕТА ФАЗА: РИМСКА ОКУПАЦИЈА И СЛОВЕНСКА НАЕЗДА

Како што е познато, Римската окупација на Балканот, на Рајна, во Галија и Северна Африка траела сè до 400-та година. Тогаш Римјаните морале да се повлечат во Италија за да ја бранат својата граница која била загрозувана

во налетот на Германите. Во 5. и 6. век, како што објаснуваат историчарите, Словените навалуваат кон југоисточна Европа во огромен број. Тие не го запоседнуваат само Балканот, полуостровот Пелопонез, туку доаѓаат и до Анатолија и Крит. Градовите, бреговите и островите се исклучок. Од нив по неколку векови доаѓа до 'регрцизација' на Грција и похристијанување на Словените.

Поголемиот број словенски племиња ги задржале своите стари имиња и во новите населени области, на пример Хрватите или Србите. Оние Словени (ова е сега многу важно), кои се населиле во областите на античките Македонци и Тракијците, ги преземаат имињата од местата во кои се населуваат.

Македонците и денеска го носат тоа име. После 1.500 години!!!

Тракијците, наспроти ова, исчезнале после Балканските војни.

ЧЕТВРТА ФАЗА: АСИМИЛИРАНИТЕ БУГАРИ ГО ЗАДРЖУВААТ ИМЕТО

Бугарите под водство на нивниот хан Аспарух со векови лутале од Јордан до источен Балкан. Тоа се случувало речиси 150 години (значи 5 генерации). Подоцна, кога Словените ги стандардизираат делата од науката за историјата, велат дека Бугарите по потекло се турско-татарско племе. Ова не треба да се меша со Турците-Османлии, кои дури 700 години подоцна, во 14. век, и тоа од Анатолија, значи

од Југот, се поместуваат на Балканот. Значи, Бугарите биле доволно јаки да ги истиснат Словените на источен Балкан и да им ја преземат власта. Но бидејќи Бугарите биле малубројни, тие се асимилирани од страна на Словените.

Овие случувања се многу стари, но се од големо значење а се однесуваат на политичките односи помеѓу Бугарија и Македонија до денешен ден. Е, сега, тука има една посебност, а тоа е дека Бугарите го прифатиле словенскиот јазик. Тоа и не е толку посебно, но името Бугари си го задржуваат. Тие и новиот словенски јазик го нарекуваат бугарски јазик. Од оваа гледна точка може да се направи паралела со сегашноста, а тоа е дека, како што знаете, Бугарите се убедени оти Македонците се всушност Бугари и зборуваат бугарски јазик. Би било целосно поинаку кога Бугарите, со нив и Тракијците и запоседнатиот дел од Македонија би зборувале турски. Но тоа не е случај веќе 1000 години.

ПЕТТА ФАЗА: ОПСАДАТА НА ВИЕНА

Во 14. век Османлиите за прв пат преку Дарданелите стапнале на европско тло, кај Галиполи. Во 1354 г. започнува голема војна која ги вовлекува речиси сите балкански народи: Бугарите, Србите, Грците, Македонците, Албанците итн. Но и народите на Црно Море и на Кавказ. Турците го напуштаат европското тло по поразот во морската битка кај Ел Лепанто, во 1571 година. Некои историчари мислат дека втората опсада на Виена од 1683 година, како и македонското

Карпошово востание од 1690 година биле извонредно значајни настани, бидејќи царот Леополд од Австрија на Македонците им испратил писмо за поддршка.

За време на Турците, во 1762 година на Православната патријаршија во Константинопол и' успеало да го премисли султанот и на македонската црква, која дотогаш била самостојна, да и' го одземе автокефалниот статус. Со тоа започнала црковна зависност на Македонија од Византија, која траела се' до 1967 година - значи 200 години, но тоа не значело и политичка зависност од Грција.

ШЕСТА ФАЗА: ВОЈНИ ЗА ОСЛОБОДУВАЊЕ ОД ОСМАНЛИИТЕ

Сто години подоцна насекаде на Балканот започнале војни за независност од Османлиското царство (под влијание на Француската револуција и по примерот на Австро-Унгарија). Пред се', во Србија (1804 и 1815), потоа во Грција, Романија, Црна Гора итн. Најпрво им успева на Грците, во мирнодопски услови во 1829 г. меѓу првите да ја извојуваат својата независност. Првиот грчки крал бил Баварецот Ото фон Вителсбах. 30 години подоцна за негов наследник на грчкиот трон доаѓа синот на кралот Кристијан, Георг! При сите овие случувања големите сили Англија, Франција и Русија во играта ги замешуваат своите прсти. Вистинска помош во оружје и војска пружаат само Русите, кои се чувствуваат одговорни за своите православни браќа на Балканот. Последната руско-турска војна во

серијата од многуте војни против османлиското царство за ослободување на Европа, избива во 1877 година. Војната завршува во корист на Русите и (ова е повторно од централно значење) сите дотогашни турски колонии, освен Албанија -имено Бугарија, Македонија и Тракија се ослободени. Русите се наоѓале пред Константинопол (си ја претставуваме тогашната драматика) и пред остварување на нивниот дамнешен сон - поседување на Златниот рог. Тука е и пристапот кон топлата вода на Средоземното море, но тогаш Англија и Австрија притискаат со војна и царот мора да се повлече (тој пред 20 години ја губи Кримската војна во истата коалиција).

Во меѓувреме, Санкт Петербург потпишува договор со Турците во Сан Стефано, со кој Русите нивната вкупна освоена територија, заедно со Македонија и Тракија, ќе им ја дадат на Бугарите. Меѓутоа Англија претходно има склучено договор со Русија дека нема да има голема држава на Балканот, по што доаѓа до спротивставени ставови околу договорот за слобода според Кримската војна. Англија под никакви услови не се согласува Русите преку Бугарија да стигнат до Средоземното море. Тие преку Ст. Петербург принудуваат учество на конференција на тогашните 6 европски големи сили. Оваа конференција се одржала во Берлин. Оттука, Берлински конгрес. На овој конгрес се поништува договорот од Сан Стефано. Поради тоа, ова случување е од голем интерес: потпишувањето на договорот од Сан Стефано се случува на 3 март 1878. Истиот ден, во 1988 година Бугарија го прогласува за

национален празник. Посматрајќи го фактот дека Бугарија во 20. век учествува во 4 војни, овој чин може да се толкува и како обид за ревизија на историјата. Да се надеваме дека ЕУ и НАТО при нивните преговори со Бугарија ќе се осврнат на значењето на овој датум. Во обединета Европа времето на ваквите агресивни гестови треба да е минато.

Следува наводниот почеток на македонскиот проблем кој е од решавачко значење за понатамошниот развој на Балканот - дека под притисок од Англија, провинциите Македонија и Тракија ќе и' бидат повторно вратени на Турција. Со тоа ќе им се врател статусот на колонии и понатаму би биле третираны како целна мета на империјалистичката експанзивна политика на соседните држави. Тука и започнува моето истражување. Балканските држави Србија, Бугарија, Грција и Црна Гора, како што може да се прочита во секоја историска книга, се обидуваа со години, односно со векови да се здружат во сојуз, за да ги освојат териториите на Македонија и Тракија. Но тоа не било така едноставно, не особено затоа што не можеле да ја победат меѓусебната недоверба. Освен тоа, тие постојано биле во страв дека Турција повторно може да ги нападне и повторно да ги стави под турски јарем. Исто така и Австро-Унгарија била балканска опасност која и покрај нејзината експлозивна мешавина на народите, тежнела кон нови освојувања на територии на Балканот. Ова нејзино настојување ја наведува на неочекуван акт на агресија врз Босна и Херцеговина! (Нема да претераме ако кажеме

дека сите ние, ако се има предвид Сараево 1914 година и ден денеска треба да ги сносиме последиците на ова империјалистичко дело). И покрај недоволните претпоставки, сепак во 1912 година се склучува Балканскиот сојуз, а потоа избива и Првата светска војна.

Тука веќе се чувствува судир на чудење и колебање. Врз која основа четирите држави (по 35 години залудни обиди) токму тогаш успеваат да се обединат? Како можеле четирите балкански кралства во 1912 година да ризикуваат и да се доведат во ситуација поради Македонија да бидат напаѓани од Османлиското царство, дотолку повеќе што самите со свој труд и мака го отфрлиле долговековното ропство од страна на турскиот колонијализам, а притоа останале целосно осиромашени и слабо вооружени?

Зошто големите сили, поточно членките на Антантата (од 1904 година) Англија и Франција, плус Русија (од 1907) го даваат своето одобрување за војна на балканските држави против Османлиското царство?

Бидејќи без ова одобрување овие држави не би имале шанса да започнат војна. И конечно, сите балкански држави зависат од големите сили, зашто тие им овозможуваат независност, тие одлучуваат за нивните граници и им ги наметнуваат европските владетели како водачи на државите. Случувањата не оставаат место за било какво двоумење! Од документите произлегува дека помеѓу Антантата и балканските држави постои договор.

Пристапувањето на балканските држави кон Антантата (што подоцна и се случи) значеше затворање на воениот прстен околу Германија и Австрија на југот, бидејќи Антантата веќе имаше направено договор на Запад, Исток и Север. Сепак, Антантата имала свој однос кон балканските држави при освојувањето територии на Македонија. Ветувањето на Антантата било договорено како тајна конвенција помеѓу Русија, од една страна и Србија и Бугарија од друга страна. Како што подоцна произлезе, оваа спогодба била потпишана уште во 1911 година. Се работело, значи, за навистина долго планирање и заговор против Германија. Првата светска војна започнала дури во 1914 година. Дури сега, кога се работи за заштита на оваа конвенција, балканските држави чувствуваат дека се во состојба да склучат Балкански сојуз (за да ја надминат меѓусебната недоверба) и да отпочнат војна против Турција без да се плашат дека ќе бидат нападнати од страна на Австрија. Целта била, како што е наведено, да се освои туѓа територија, а за таа територија (од Берлинскиот конгрес во 1878) доаѓаат предвид последните турски провинции на европското копно. Како мамка, а истовремено цена и жртва за остварување на целта за заокружување на Антантата, се појавуваат Македонија и Тракија. Балканските држави и' служат на Антантата како инструмент за комплетирање на опколувањето на Германија и Австрија во претстоечката војна во 1914. При подготвувањето на овој план впечатлива била познатата средба на англискиот крал Едвард Седми со царот Николај Втори во Ревал, во јуни

1908 година. На оваа средба многу внимание им се посветува на информациите за Македонија и обилно се зборува на таа тема. Морало внимателно да се слуша, бидејќи мирисало на заговор, заведување, зашто и покрај сите симпатии кон Македонија, таа тогаш немала толку големо значење за рускиот цар и англискиот крал заедно да одржуваат билатерална средба. Се случуваат многу повеќе сомнителни моменти отколку што печатот можел воопшто да објави или да демантира. Оттука и не чуди што принцот Вилхелм Втори и неговиот рајхсканцелар фон Биров, во јавноста говореле за нивниот страв доколку дојде до опкружување преку Антантата.

Секој кој се занимава со Првата светска војна и нејзината предисторија има прочитано дека во негово време ова било предмет на општо говорење. Меѓу другото, на т.н. семејна средба во Ревал учествувала и сопругата на грчкиот крал, грофицата Олга. Овој зачудувачки податок ми дава за право да помислам дека кралот Георг во времето на неговото владеење од 1863 па се' до 1912 година неуморно молел кај своите роднини на европските дворови за поддршка при зачувувањето на територијата на малата Грција, и затоа никогаш не дошле во прашање други територии, освен последните турски колонии на европско тло. Врз основа на актите може да се види кои семејни односи и врски кралот Георг ги користел за подготовка на антимакедонско расположение.

Што се однесува до династичките односи помеѓу грчките кралства и европските

монархии, тука морам да се навратам и на трагичната поделба на Германското царство за да можам да зборувам за македонското прашање. Тоа не се разликува од индиректните, досега непознати заплети во балканските афери (за кои веќе зборував), бидејќи Антантата ги користи Македонија и Тракија како цена за нејзиниот план за опколување на Германија. Во основа не требало балканските држави да ја отпочнат војната против Османлиското царство и покрај гаранцијата од Русија, т.е. и покрај тајната конвенција, бидејќи германскиот цар Вилхелм Втори под нормални услови никогаш не би го допуштил тоа, балканските кралства од чист бес (тука и се работи за бес) да го нападнаат Султанот.

Но се случило нешто на романтичен план, кое на целосно банален начин ги исфрлило од колосек. Саканата сестра на Вилхелм, Софија, се омажила со грчкиот крал Константин. Во текот на 25 годишниот брак, од неговото склучување во 1888 и првата Балканска војна во 1912 г., на обајцата очигледно им успеало да го убедат Вилхелм да ги реевропеизира христијанските провинции на европскиот континент. Во секој случај, кралот Вилхелм Втори од чисто приватни мотиви, за доброто на Грција и против Султанот - се одлучува против Македонија. Со тоа, одговорот на прашањето зошто малите балкански држави го презеле ризикот да му објават војна на Османлиското царство во 1912 година, станува комплетен.

Ако се фрли само еден поглед на картата по балканските војни, може многу јасно и

прецизно да се процени, кои македонски области соседните држави ги освоиле како победници. Бугарија освоила само 10 отсто од територијата на Македонија - Пиринска Македонија, и тоа за време на Втората балканска војна. Грција си го зела јужниот дел од Македонија (Егејска Македонија) со отприлика 50 отсто од територијата на Македонија и Србија го добила Вардарскиот дел од Македонија (38%). Во југозападниот дел се препознава дека и Албанија зела еден мал дел од Македонија и тоа делови од Охридското и Преспанското езеро, иако не учествувала во Балканските војни!? Збирот од овие четири дела по некоја логика ја дава целата територија на Македонија.

Една додатна забелешка за Србија: српскиот дел од Македонија од 1912 година е идентичен со границите на Република Македонија од времето на југословенската федерација. Со основањето на Југославија во 1944 година Тито на Македонците им дава статус на република (држава). Границите на таа држава се идентични со границите на денешна независна Македонија од 1991 година. Поради тоа, се' до падот на Милошевиќ, Македонците живеат во страв дека Србија може нивните трупи да ги испрати повторно назад во Македонија. Од тука следува дека Србија е единствената балканска држава која со империјалистичкиот јазик од 19 век - го изгуби пленот од Балканските војни од 1912/1913 година. Парискиот мировен договор по Првата светска војна го потврдува поместувањето на границите. И покрај тоа, по македонската независност во 1991 година,

секогаш кога во Грција се покажува картата на целата територија на Македонија, се прави спектакл.

Со тоа станува видлив еден дел од денешните проблеми: Грците не сакаат да се присетуваат на минатото. Тие, како и другите соседи, заробиле голем дел од македонската територија во 1912/13 и тоа под срамен изговор дека сакале православните христијани да ги ослободат од исламските окови. Наспроти ова, Македонците од страна на Грција, Србија и Бугарија доживуваат полошо ропство од турското. Зборот 'полошо' во контекст на ропството на Македонија, го употребив во смисла на тоа за да објаснам зошто европскиот јарем од страна на христијанско-православните соседни држави бил пототалитарен - полош во смисла на егзистенцијалното негирање - полош од азијатскиот. Од овие размислувања прозлегува и образложението за тврдокорниот став на Грција против легапното име на Македонија.

Не е ни чудно што тогашните освојувачи на територии под маската на молчење воопшто не сакале да мислат за овој напад врз правата на народот. Атина најрадо би ја избришала Македонија од картата (барем нејзиното име) за да ја задржи фикцијата за името како и фикцијата дека античките Македонци секогаш биле Грци. Прашањето за името стои во центарот на денешната критична надворешно - политичка положба на Македонија. Во 1992 година Атина и' го дава провизорното име ФИРОМ на Македонија во Европската унија и во

ОН, бидејќи тогаш на земјите членки не им беше јасно и немаа точни познавања за историјата на Македонија. Грчкиот аргумент бил дека Тито и го дал името Македонија на делот од федерацијата Југославија составена од 6 републики. Денеска расправата стигна до оваа точка: Грција е наводно спремна, името Македонија да го прифати, но со додавање на додавката Скопје и сето тоа да биде со кирилични букви. Како дошло до тоа - Франција, па и Германија, солидарно да ја поддржуваат Грција, а тоа се случува и понатаму, и покрај тоа што половината од земјите членки на ОН, а пред се' трите големи светски сили Русија, Кина и од неодамна САД, ја прифатија Македонија под уставното име!?

Одговорот е мизерен, иако во науката за историјата најавата за тоа постои речиси 85 години, уште пред Првата светска војна. Така, во мојата книга сум запишал дека поради пресвртот во 1990 година, според меѓународната поставеност на работите, и другите членки на некогашната Антанта требаше да го прифатат и македонското уставно име, како што тоа го направи поранешната членка на Антантата -Русија. Но тоа не го сторија. Повеќе изгледаше дека се подготвени нивното гледиште да го насочат кон она на Грција и тоа за една тотално неприфатлива игра на Грција. Ако може да се тргне од тоа дека ним не им претставува посебно задоволство да го поддржат ставот на Атина, тогаш останува заклучокот дека овие земји морале да најдат сопствени цврсти интереси кои ги вметнале во игра.

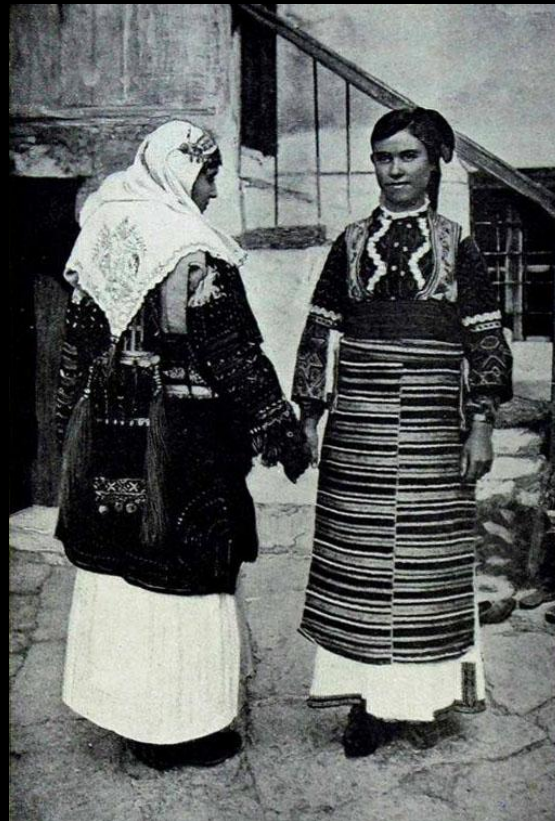
Кога на пример сега Англија и Франција се дистанцираат од кршењето на правата на народот, од анексијата врз Македонија и Тракија преку Грција, која ја поддржуваат од 1912 година, и по Првата светска Војна со париските договори од 1919/20 ги имаат санкционирано овие состојби, тогаш јавноста може евентуално да го постави прашањето: зошто Антантата во нејзино време ги поддржувала Грција, Бугарија, Србија при кршењето на правата на еден народ? Тогаш можеби ќе произлезе дека политиката на Антантата имала за цел на маргините, преку Балканскиот сојуз, не само да поведе голема војна против Германското царство, туку и да ја инсценира. Така Германците, а посебно Кралот Вилхелм Втори би се претставил како иницијатор на Првата светска војна и би бил виновен за се'.

Така можеби би било возможно да се прикаже сопствената чесност и праведност. Врз основа на овие мрачни изгледи, во Лондон и Париз сметаат дека треба повторно да ја задржат старата империјалистичка традиција. Бизарните каприци на Грците понатаму да ги поддржуваат и на македонскиот народ и понатаму да го советуваат и да му држат лекции! Е ова е состојбата во која ние денес се наоѓаме!

УРЕДИЛ: Благојче Андонов

ЛУЃЕ ОД СИТЕ НАЦИИ

4571 - КАРАКТЕРИСТИЧЕН МАКЕДОНСКИ КРОЈ
ЗА ГАЗДАРИЦА И ИЗМЕЌАРКА.

Во модерното користење, името Македонија се однесува приближно на областите северо-западно од Егејското море, делумно во Грција, делумно во Југо-Славија и Бугарија.

Луѓето од Западна Македонија, која сега припаѓа на Југо-Славија, се со пргав, пресретлив карактер, вешти во специфични рачни изработки, со силно развиена Ориентална наклонетост кон префинети бои, како што сведочат овие староседелци од Крушево.

2511 – Селаните од Земенон чекорат по белата патека еден зад друг накај дома во мирните вечерни часови, брадестите попови ја водат колоната од мажи облечени во бели одежди и забрадени жени и деца во полна работна одежда

ОБЈАВЕНО ВО КНИГАТА „PEOPLE OF ALL NATIONS“ ОД 1924 ГОДИНА НА АВТОРОТ JOHN ALEXANDER HAMMERTON

ФОТОГРАФИЈА: L. G. Popoff

ПРЕВОД: Биљана Куновска

ИНТЕРВЈУ СО ЏОНАТАН ЕВАН ЗОХАР, ПРОЕКТ МЕНАѢЕР ВО EUROCLIO

Џонатан Еван-Зохар (МА) има диплома по историја од Leiden University, во врска со светските историски перспективи во наставата по историја со почесена Crayenborgh диплома за Исламот и Европа. Во EUROCLIO, тој и асистирал на Joke van der Leeuw-Roord со проекти во наставата по историја во Бугарија, Кипар и поранешна Југославија за време на различните посети на овие земји, вклучувајќи и практична подготовка на меѓународни конференции, семинари и работилници, обработка и ширење на резултатите во финансиски, методолошки и практични извештаи.

Тој го координираше финансирањето и спроведувањето на студиската посета во Турција за 20 холандски наставници по историја во октомври 2007 година. Ова патување имаше голем успех и ги зголеми знаењата на

учесниците во крос-културните споредби со турските наставници по историја во врска со аспекти на издаваштвото, развој на наставните програми, политичкото влијание и општото однесување. Во поново време, во 2008 година тој го менаџирал проектот "Поврзување на Европа преку историјата – образование за човековите права" финансиран од Европската Унија, а меѓу другите и од холандското министерство за надворешни работи. М-р Кире Филов

М-р Кире Филов

1. ШТО Е EUROCLIO?

EUROCLIO, Европското здружение на наставници по историја, основано во 1992 година, промовира одговорна и иновативна настава по историја врз основа на повеќе

гедишта, критичко размислување, меѓусебно почитување и вклучување на контроверзни прашања.

Здружението се залага за трезвена употреба на историјата и образование за наследство, кон изградба и продлабочување на демократските општества, поврзувајќи професионалци вон границите на земјите, етничките групи и религиите. Се обидува да го подобри квалитетот на историјата и граѓанското образование преку зајакнување на капацитетите на наставниците како и производство и имплементирање на иновативни алатки во наставата. EUROCLIO беше во можност да ја дефинира и прагматично насочи методологијата, градејќи ја на практичната работа што ја врши.

Пристапот на здружението е процесно ориентиран и верува во зајакнување на професионалните таленти како основни средства за иновации и промени. Во 2012 година, EUROCLIO претставува 81 независни и доброволни здруженија и институти на наставници по историја, наследство и граѓанство од 58 претежно европски земји, и досега кон мрежа од најмалку 25,000 наставници по историја, наследство и граѓанство. Во нивната секојдневна работа тие доаѓаат во контакт со 5,000,000 ученици и студенти годишно.

Здружението работи на спречување на злоупотребата на историјата преку промоција на почитување на различноста, човековите

права, меѓукултурен дијалог и соработка меѓу чинителите. Ја стимулира размената на проверено академско историско знаење и иновативни образовни теории и го инспирира методолошкиот дискурс во училиштата и институтите за подготовка, како и развојот на наставните програми за историја и граѓанство, наставни средства и постапки за оценување.

За да се постигнат овие цели EUROCLIO ја користи размената на знаење и искуство преку учење од вршници, размена на експертиза, и систем на стручно и студентско прегледување.

2. МОЖЕТЕ ЛИ ДА НИ КАЖЕТЕ НЕШТО ЗА ПРОЕКТИТЕ НА EUROCLIO ВО МАКЕДОНИЈА?

Уште од 2001 година имаме соработувано со АНИМ - Здружение на наставниците по историја во Македонија во различни проекти. Ова меѓуетничко здружение е неполитичка, доброволна организација на граѓанското

општество, што ја заштитува и развива наставата по историја во основното и средното образование во Македонија, промовирајќи мир, демократија, стабилност и подобрување на меѓуетничките односи во Македонија и во регионот.

Нашата прва соработка беше еден проект меѓу 2000 – 2003 година со здруженијата на наставниците по историја во Албанија, Бугарија и Македонија. Националните здруженија на наставници по историја, како национални јадрени – групи од наставници по историја созреаа во демократскиот процес, со почит и толеранција за другите луѓе и општества во регионот.

Здружението делува на тој начин при што би се множеле агенти за промена на понатамошниот развој на наставните планови, учебници, стратегии на оценување и обука на наставниците во нивната земја.

Исто така, мрежата на институти за обука на наставниците која поттикнува иновативни пристапи кон учењето и наставата еволуира - регионална мрежа за учење и настава по историја во рамките на интернационален контекст, како што е EUROCLIO.

Заедно со АНИМ, следуваа еден проект помеѓу 2006 – 2007 година, кој продуцираше една уникатна публикација што доби награда. Оваа публикација е резултат од проектот Македонија: „Прераскажување на историјата“, едногодишен заеднички проект помеѓу АНИМ и

EUROCLIO, финансиран од страна на Институтот за мир на САД. Трите верзии на „Прераскажување на историјата“ се исто така слободни и бесплатно достапни на сајтот на EUROCLIO. Книгата вклучува 4 показни модули, за наставата по историја за периодот по 1991 година, како и дизајн за наставна програма за историјата на Македонија.

Водечките наставници по историја од АНИМ, ја претставуваат Македонија на многу од годишните конференции на EUROCLIO и здружението има учествувано во Демократската Асоцијација преку споделување на експертиза и искуства низ Европа на разни обуки и конференции.

АНИМ се стреми да ја подобри наставата по историја во алатка за соработка и разбирање и да се влијае на младата генерација во изградба на соодветна ставови и погледи на светот, особено за во Европа и во регионот.

3. ДАЛИ СТЕ ЗАПОЗНАЕНИ СО ИСТОРИЈАТА НА МАКЕДОНИЈА?

Јас сум страствен читател на книги од областа на историјата, и во текот на моите посети во земјата што исто така вклучува и многу посети на историски локалитети и ископувања, јас лично сум запознаен со многу теми од историјата на регионот.

Благодарение на работата во меѓународни проекти кои ги вклучуваат сите земји во регионот, јас почнав да ја разбираам комплексноста на политичката историја на 20-от век, но исто така добив увид во врска со културната и социјална историја.

4. ДАЛИ МИСЛИТЕ ДЕКА МАКЕДОНСКАТА ИСТОРИЈА СЕ УЧИ ПО ЕТНИЧКИ МОДЕЛ? И КОЈ Е ВАШИОТ ПРЕДЛОГ ЗА ПРОМЕНА КОН ПОДОБРО?

5. ДАЛИ МОДЕЛОТ НА ЕТНИЧКИ ПОГЛЕД ПРИ ПРОУЧУВАЊЕТО НА ИСТОРИЈАТА Е ПРИФАТЛИВ ЗА ЕВРОПА?

6. ДАЛИ ТОЈ МОДЕЛ СЕ ПРИМЕНУВА ВО ДРУГИТЕ БАЛКАНСКИ ДРЖАВИ?

Ќе се обидам да одговорам на сите овие прашања заедно. Мислам дека историјата е заедничка приказна на човештвото, на многу глобално ниво тоа значи дека е приказна за културниот и социјалниот развој на земјоделството, изградба на градови, и нови економии и политички култури. На повеќе локално ниво, тоа е историја на нечие село, град, семејството, област.

Историјата е често оној предмет во училиштата кој е највлијателен во обликувањето на чувството на припадност и идентитет кај младите луѓе. Во денешниот свет има многу сили и структури на политиката, економијата, културата и општеството, и не е така лесно да дознаете која историја е најрелевантна за да им помогне на студентите да го разберат светот во кој што живеат. Дали треба повеќе да учат за историјата на Азија за да бидат во можност да бидат одлични во глобализираната економија на денешницата?

Дали треба повеќе да разберат за граѓанските и активистите за мир во минатото за да можат да се справат подобро со интер-комуналните односи и да се обидат да го ослободат светот од конфликти? Во Европа, но и низ светот, експертите за историска едукација уште од 1960-тите предложија дека историското образование треба да биде повеќе релевантно за денешницата, треба да се насочи на вештини и ставови, не само на добивање информации.

EUROCLIO работи низ Европа и се обидува често да го следи развојот на настаните поврзани со наставата по историја.

Би оделе многу далеку од целите на ова интервју, доколку одиме во детали за одговорно и иновативно историското образование, но се чини дека насекаде заедницата на историски наставници е подготвена да спроведе повеќе препораки од постојните УНЕСКО и Советот на Европа во врска со наставата по историја.

За жал историјата многу често се става, прво како политичка алатка, наместо како непроценливо образование за развој на мир, граѓанство, демократија и човекови права.

7. КОЕ Е ВАШЕТО МИСЛЕЊЕ ВО ВРСКА СО ПОСЕБНОСТА НА ЕТНИЧКИТЕ МАКЕДОНЦИ?

8. ШТО ЗНАЕТЕ ЗА КОНТРОВЕРЗНИТЕ ЛИЧНОСТИ ВО НАШАТА ИСТОРИЈА, И КАКОВ ВИД НА ТРЕТМАН ТРЕБА ДА ДОБИЈАТ ИСТИТЕ?

Секој поединец е уникатен. Низ историјата сме виделе многу специјални индивидуи кои направија значајни промени за добро. Од друга страна, сите ние имаме идеи за лошите одлуки донесени во минатото. Клучно е да сме искрени и само – рефлексивни за улогите и одлуките на сите индивидуи и нивните контекстни групи. Јас вистински верувам дека сличностите меѓу населението во светот заслужуваат повеќе внимание отколку она што не ' дели.

Контроверзните фигури во целата историја постојат за да бидат изучувани за тоа кога контроверзиите се испитувани и се прави нивна анализа врз основа на докази, референцирани извори, користејќи аргументи за толкувањата. Разбирањето за минатото доаѓа преку внимателно истражување.

Мултиперспективноста е начинот на кој историчарите ја реконструираат и внимателно ги мерат сите парчиња од сложувалката, за да го формираат нашето разбирање за историјата и нејзиното толкување.

9. КОИ СЕ МОЖНОСТИТЕ ЗА СОРАБОТКА ПОМЕЃУ МАКЕДОНСКИТЕ ИСТОРИЧАРИ СО СЛИЧНИТЕ ЕВРОПСКИ ИНСТИТУЦИИ, КАКО И АРХИВИ, БИБЛИОТЕКИ, СПИСАНИЈА И СЛИЧНО ?

10. КОИ СЕ ИДНИТЕ ПЛАНОВИ НА EUROCLIO ВО МАКЕДОНИЈА ?

11. ШТО Вие би им ПРЕПОРАЧАЛЕ НА ЧИТАТЕЛИТЕ НА "МАКЕДОНСКА РИЗНИЦА" ?

Историчарите од Македонија треба секогаш да најдат начин за подобрување на квалитетот на нивните истражувања, како и општествена релевантност и влијание за нивните истражувања во минатото. Клучно е да работат помеѓу заедниците, дисциплините и јазиците.

Меѓународната соработка е одличен метод за истражување и јас би им препорачал на сите историчари да се активни во локални, регионални и меѓународни партнерства

ипроекти. Возбудата на историското истражување е во врска со изворите.

Заедничката работа со историчарите од различни области и со различни вештини овозможува на светската заедница на историчарите пристап до нови извори и придонес до општото знаење.

Европската онлајн архива Europeana.eu навистина вреди да се посети, со цел да можат да се следат важните трендови во наставата по историја, исто така можам да го посочам и списанието на Историската Асоцијација на Велика Британија.

Индивидуалните потреби секогаш можат да бидат испратени до АНИМ и EUROCLIO за понатамошна поддршка на капацитетот и мрежата на сите членови. EUROCLIO планира во иднина да ја продолжи работата во Македонија. Преку нови проекти, се надеваме дека ќе бидеме во можност да работиме на:

1. Создавање на нови спремни-за-користење, мулти-јазични ресурси за историско учење во училиниците, кои ја ставаат разновидноста и мултиперспективното во центарот, а се направени и уредени од инклузивни, иновативни и искусни групи на наставниците и академиците по историја.

2. Национално, регионално и меѓународно поврзување, обука, мобилност и активности за размена работи за мотивирани наставници по историја и академици во

Македонија за да ги пренесат иновациските европски академски знаења, стручност и искуство.

3. Развој на демократски и транспарентен структурен механизам за владеење – Партнерства со граѓанското општество во областа на наставата по историја со цел да се креира дијалог и соработка во процесите на реформи на наставната програма, пишувањето на учебниците, праксата во училиниците, едукација за историското наследство и почетна и континуирана обука за наставниците.

Ние планираме уште многу повеќе, им предлагам на читателите, да ја посетат нашата веб страна, каде што ќе можат да најдат и дознаат повеќе за нашите програми во Европа и пошироко.

М-р Кире Филов

INTERVIEW WITH JONATHAN EVEN-ZOHAR, PROJECT MANAGER AT EUROCLIO

Jonathan Even-Zohar (MA) has a degree in History from Leiden University, relating to World-Historical perspectives in History Education with an honorary Crayenborgh-degree in Islam and Europe. At EUROCLIO he has assisted Joke van der Leeuw-Roord in the History Education Projects in Bulgaria, Cyprus and Former Yugoslavia during various visits to the countries, including the practical preparation of international conferences, seminars and workshops; the processing and dissemination of the results into financial, methodological and practical reports.

He coordinated the funding for and execution of a study visit to Turkey for 20 Dutch History Educators in October 2007. This trip was a great success and increased the participant's knowledge of the cross-cultural comparisons with Turkish History Educators, regarding aspects of publishing, curriculum development, political influence and

general attitude. More recently, in 2008 he managed the project "Connecting Europe through History – Human Rights Education", funded by the European Union and the Dutch Ministry of Foreign Affairs amongst others.

M-R Kire Filov

1. WHAT IS EUROCLIO?

EUROCLIO, the European Association of History Educators, established in 1992, promotes a responsible and innovative teaching of history based on multi-perspectivity, critical thinking, mutual respect, and the inclusion of controversial issues. The Association advocates a sound use of history and heritage education towards the building and deepening of democratic societies, connecting professionals across boundaries of

countries, ethnicities and religions. It seeks to enhance the quality of history and citizenship education through capacity building for educators and producing and implementing innovative teaching tools. EUROCLIO has been able to define and pragmatically refine a methodology building on the practical work it carried out. Its approach is process-orientation centred and believes in reinforcing professional talents as fundamental resources for innovation and change. In 2012, EUROCLIO represents 81 independent and volunteer History heritage and citizenship Educators' Associations and related Institutes from 58 mostly European countries and reaches out to a network of at least 25.000 history, heritage and citizenship educators. In their daily work they contact up to 5.000.000 students and pupils per year.

The Association works on preventing abuse of history by promoting respect for diversity, human rights, intercultural dialogue and collaboration between stakeholders. It stimulates the transfer of reliable academic historical knowledge and innovative educational theory and inspires methodological discourse to the school and training institute levels, and the development of history and citizenship curricula, teaching tools and assessment procedures. In order to achieve these goals EUROCLIO utilizes knowledge and experience transfer through peer-learning, exchange of expertise and a system of expert, peer and student reviewing.

2. CAN YOU TELL US ABOUT SOME OF EUROCLIO'S PROJECTS RELATED TO MACEDONIA?

Since 2001 we have cooperated with ANIM – Association of History Educators in Macedonia in a variety of projects. This interethnic association is a non-political, volunteer civic society organisation, protecting and developing history teaching in primary and secondary education in Macedonia, promoting peace, democracy, stability and improvement of interethnic relations in Macedonia and the region.

Our first cooperation was in a project between 2000-2003 with History Teachers Associations in Albania, Bulgaria and Macedonia. The National History Teachers Associations as national core-group of history educators matured in the democratic process and with respect and tolerance for other people and societies in the region. The Association acts as multiplying agents of change in the further development of history curricula, textbooks, assessment strategies and teacher training in their country. Additionally, a network of teacher training institutes which fosters innovative approaches to the learning and teaching evolved - a regional network for the learning and teaching of history within an international context such as EUROCLIO.

Together with ANIM followed a project between 2006-2007 in which a unique and award-winning publication was produced. This publication is the result of the project Macedonia: Retelling the History, a one year common project between the AHRM, and EUROCLIO, funded by the United States Institute of Peace. The three versions of Retelling the History are also available freely available for free on the EUROCLIO site. The book

includes 4 exemplar history teaching modules on the period after 1991, as well as a design core-curriculum for History for Macedonia. Leading History Educators from ANIM have represented Macedonia at many EUROCLIO Annual Conferences, and the association has participated in the Democratic Association through sharing expertise and experiences across Europe at various Training Events and conferences. ANIM strives to improve the teaching of history into a tool for cooperation and understanding and to influence the young generation in the construction of proper attitudes and views on the world, especially Europe and the region.

3. ARE YOU FAMILIAR WITH THE HISTORY OF MACEDONIA?

I am an avid reader of history books, and throughout my visits to the country, which also include many visits to historical sites and excavations, I have acquainted myself with many themes in the history of the region. Thanks to the work in international projects which include all countries in the region, I have come to start to understand the complexity of the political history of the 20th century, but also to gain insights related to cultural and social history.

4. DO YOU THINK THAT MACEDONIAN HISTORY IS TAUGHT ETHNICALLY? AND WHAT IS YOUR SUGGESTION FOR CHANGE TO BETTER?

5. IS THE MODEL OF ETHNO CENTRIC STUDY OF HISTORY ACCEPTABLE FOR EUROPEAN COUNTRIES?

6. IS THAT MODEL APPLIED IN THE OTHER BALKAN STATES?

I will try to answer these questions together.

I think History is a shared story of humanity, on a very global level this means it is the story of cultural and social development of farming, city-building and new economies and political cultures. On a more local level, it is the history of one's village, town, family, district.

History is often the subject at school that is most influential in shaping the sense of belonging and identity of young people. In today's world forces and structures of politics, economy, culture and society are many, and it is not easy to find out which history is most relevant to help students understand the world they live in. Should they learn more of Asian History to be able to excel in the globalized economy of today? Should they understand more about civic and peace activists in the past to be able to deal better with inter-communal relations to try to get the world rid of conflict?

In Europe, but through the world, history education experts have since the 1960's proposed that history education should be more relevant for today, should be oriented on skills and attitudes, besides mere information.

EUROCLIO has operated across Europe and tries to frequently monitor the developments related to history education. It would go too far the purposes of this interview to go into the myriad that is

responsible and innovative history education, but it seems that everywhere the History Education community is keen to implement more of the existing UNESCO and Council of Europe recommendations for History Education. Unfortunately History is too often put first as a political tool rather than invaluable education for the development of peace, citizenship, democracy and human rights.

7. WHAT IS YOUR OPINION ABOUT THE UNIQUENESS OF ETHNIC MACEDONIANS?

8. WHAT DO YOU KNOW ABOUT CONTROVERSIAL FIGURES IN OUR HISTORY AND WHAT KIND OF TREATMENT SHOULD THEY GET?

Each individual is unique. Through history we have seen many special individuals who made important changes for good. On the other hands we all have ideas about bad decisions made in the past. It is the key that we are honest and self-reflective about the roles and decisions of all individuals and their group context.

I truly believe the similarities among the world's population deserve more attention than what divides us. Controversial figures in all history are to be taught about when controversies are examined and analysis on the basis of evidence, referenced sources, using arguments for interpretations. Understanding of the past comes through careful examination. Multiperspectivity is how historians reconstruct and carefully weight all pieces of the puzzle to form our understanding of history and it's interpretation.

9. WHICH ARE THE OPPORTUNITIES FOR COOPERATION BETWEEN MACEDONIAN HISTORIANS WITH SIMILAR EUROPEAN INSTITUTIONS, LIKE ARCHIVES, LIBRARIES, MAGAZINES ETC?

10. WHAT ARE THE FUTURE PLANS OF EUROCLIO IN MACEDONIA?

11. WHAT WOULD YOU RECOMMEND TO THE READERS OF "MACEDONIAN TREASURE TROVE"?

Historians from Macedonia should always find ways to enhance the quality of their research as well as social relevance and impact of their investigations into the past. It is crucial to work across communities, disciplines and languages. International cooperation is an excellent method for research and I would recommend all Historians to get active in local, regional and international partnerships and projects. The excitement of historical research is about the sources. Working together with historians of different fields and skills enables the world-wide community of historians to access new sources and contribute to a wide body of knowledge.

The online European archive called Europeana.eu is really worth visiting, and in order to follow important trends in History Education, I can suggest the magazine of the UK based Historical Association.

Individual needs for can always be sent to ANIM and EUROCLIO, to support further the capacity and network of all members.

EUROCLIO plans in the future to continue the work in Macedonia. Through new projects, we hope to be able to work on:

1. The creation of new ready-to-use multi-lingual History classroom teaching resources that put diversity and multiperspectivity at the heart and are authored and edited by inclusive, innovative and experienced groups of History Educators and Academics.

2. National, regional and international networking, training, mobility and peer-exchange activities for motivated history educators and academics in Macedonia in order to transfer innovative European academic and practitioner's knowledge, expertise and experience.

3. Development of democratic and transparent structural mechanisms for Government – Civil Society Partnerships in the field of History Education in order to create dialogue and cooperation in the processes of curriculum reform, textbook writing, classroom practice, heritage education and teacher initial and in-service training.

We are planning much more, I suggest the readers to visit our website and find out more about our programmes across Europe and beyond.

СЛАВКО ЈАНЕВСКИ - ПОРТРЕТ КАРИКАТУРА

M-R Kire Filov

Никола Ангелкоски

ИСКОН

Преди Многаја Лета
на чардак сум имал
рождение
со прв плач
на небо видов помрачено
сонце
Богојавление
или искушение
Вечно прашање
зачетие на
совршено битие
што во мракот
го бара патот до своето
спасение
човеково битисување
доаѓање
заминување

Преди Многаја Лета
слушнав Тапан кај што
чука
и Зурла како писка

и Гајда како вриска
И Дрен се откина од
коренот

се фати на Орото
раскокан, раскрилен
несватлив за окото.
И сувата земја се поеше
со сокот од дренот,
ненаситна
распенета,
чиниш како Ала
А дренот го поведе Орото
нескрплив во телото
развишен ко Топола
ко стројна Бела Самовила
пркосејки на Ламјата
следејки ја Гајдата
И Зурлата
И Тапанот што чука
од Преди Многаја Лета...

Ѓорѓи Марков

СЛИКА - РИБИ

ДИПЛОМИРАН ЛИКОВЕН УМЕТНИК **Живко Василев**

Во идниот број ќе читате:

Село Зрново
Легендата за настанувањето на песната
прошетал Димчо, рашетал
Книга дваесет и седма - поезија
...

„Списанието „Македонска ризница“ навистина
е една квалитетна електронска објава,
составена од разнородни, интересни текстови,
фотографски и ликовни прилози.
Честитам на излегувањето на најновиот број.
Нека се множат објавите!“

Томислав Османли

Можете:

да споделите – да умножувате, дистрибуирате, јавно да
го прикажувате или јавно дигитално да го прикажувате
делото.

Под следните услови:

Наведи извор — Морате да го наведете изворот на ист
начин како што тоа го направил авторот или давателот
на лиценцата (но не на начин кој би сугерирал дека тие
ве поддржуваат вас или вашето дело).

Некомерцијално — Не смеете да го користите ова дело
за комерцијални цели.

Без адаптирани дела. — Не смеете да го промените,
трансформирате или да го адаптирате ова дело.

Е-ПОШТА:

makedonska.riznica@yahoo.com

МЕДИУМСКИ ПОКРОВИТЕЛИ:

WWW.COOLTURA.MK

WWW.MAKEDONSKAISKRA.COM